

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER
KONFERANS HEYETİ

1989

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER
KONFERANS HEYETİ

1989

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu kitabın herhangi bir kısmı kaynak gösterilmeden alınamaz.
Adres: Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Cumhuriyet Caddesi, Adlı Han No. 279 Kat 8, 80230 Harbiye – İstanbul

Dizgi - Baskı - Cilt : Acar Matbaacılık Tesisleri
Piyerloti Cad. Peykhane Sk. Kamer Han No. 18-20/1
Çemberlitaş — İstanbul Tel. : 526 84 42 - 516 42 52 - 567 98 64

TEŞEKKÜR

Bu kitabın baskısında katkıları olan
Kavala Yatırım A.Ş.'ye ve üyemiz
Sayın Osman Kavala'ya teşekkür ederiz.

Konferans Heyeti

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER KONFERANS HEYETİ

YÖNETİM KURULU

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI-Başkan
Dr. Şahap KOCATOPÇU-Başkan Vekili
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN-Başkan Vekili
Özhan EROĞUZ-Muhasip Üye
Dr. Metin BERK-Sekreter Üye
Dr. Öztin AKGÜÇ
Dr. Orhan ALTAN
Dr. Nüsret ARSEL
Mehmet BARLAS
Prof. Dr. Atilla GÖNENLİ
Osman KAVALA
Dr. Nezih NEYZİ
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY
Prof. Dr. Reha POROY
Fethi TANALAY

İCRA KURULU

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI
Dr. Şahap KOCATOPÇU
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
Dr. Nüsret ARSEL
Özer ÇİLLER

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER KONFERANS HEYETİ

GENEL KURUL ÜYELERİ (Eylül 1989)

Necati AKÇAĞILAR
Dr. Öztin AKGÜÇ
Nuri AKIN
Alpaslan ALAGÖZ
Prof. Dr. Orhan ALDIKAÇTI
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
M. Sedat ALOĞLU
Dr. Orhan ALTAN
Serhan ALTINORDU
Mehmet Pınar ARAN
Hasan ARAT
Melih E. ARAZ
Ersin ARIÖĞLU
Dr. Nüsret ARSEL
Cemil ATKAY
Prof. Dr. Mustafa AYSAN
Mehmet BARLAS
Haluk BERDAN
Dr. Metin BERK
Feyyaz BERKER
İbrahim BETİL
Alaattin BEYLİ
Alber BİLEN
M. Levent BİRDİNÇ
Ahmet Aydın BOLAK
Cem BOYNER

Metin BOYSAN
Mehmet BUÇUKOĞLU
Tarık BÜTTEM
Ege CANSEN
Veysel ÇAKIR
Mehmet Gün ÇALIKA
Talha ÇAMAŞ
Sait Haluk ÇATIRLI
Mehmet ÇELET
Özer ÇİLLER
Prof. Dr. Tansu ÇİLLER
Bülent ÇORAPÇI
Sağlam DALAMAN
Ömer DİNÇKÖK
Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER
Necdet DURAKBAŞA
Aydın DÜNDAR
Bülent ECZACIBAŞI
Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI
Selim EDES
Şeci EDİN
Şerif EGELİ
Değer ELÖVE
Tevfik ERCAN
Nuri EREN
Osman ERER

İhsan EREZ
Özhan EROĞUZ
Tuğrul ERKİN
Bahri ERSÖZ
Dr. Üzseyir GARIH
Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ
Prof. Dr. Atilla GÖNENLİ
Prof. Dr. Emre GÖNENSAY
Cem HAKKO
Servet HARUNOĞLU
Mehmet HUNTÜRK
Murat İLTER
Murat İNSEL
Mehmet KABASAKAL
Prof. Dr. Kemal KAFALI
Cefi Josef KAMHI
Bülent KARAAĞAÇ
Tahsin KARAN
Osman KAVALA
Halis KAYNAR
Şerif KAYNAR
Faruk KEÇELİ
M. Nail KEÇİLİ
İlker KEREMOĞLU
Pınar KILIÇ
Ali KİBAR
Ali Ahmet KOCABIYIK
Dr. Şahap KOCATOPÇU
Rahmi KOÇ
Vehbi KOÇ
Daniş KOPER
Sait KÖSEOĞLU
Kemal KURDAŞ
Prof. Dr. Kemal KURTULUŞ
Metin MANSUR
Sait Kemal MİMAROĞLU
Ahmet İbrahim MÜDERRİSOĞLU
Dr. Nezih NEYZİ
Burhan OĞUZ
Prof. Dr. Orhan OĞUZ
Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN
Prof. Dr. Osman OKYAR
Prof. Dr. Mehmet OLUÇ
Dr. İbrahim ÖNGÜT
Mehmet ÖNKAL

Ergün ÖZAKAT
Selahattin ÖZMEN
Ertuğrul İhsan ÖZOL
Raşit ÖZSARUHAN
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY
M. İsmail ÖZSÜRÜCÜ
Ökkeş ÖZDEMİR
Prof. Dr. Reha POROY
Haluk SANVER
İsmail Ahmet SARPER
Rasim SELÇUK
Halit SOYDAN
Mehmet ŞUHUBİ
Fethi TANALAY
Mehmet TANBERK
Erkan TAPAN
Şarik TARA
Mehmet Sinan TARA
Mustafa TAVİLOĞLU
Ahmet Tümer TEKELİ
Mehmet Uğur TERZİOĞLU
Necip TESAL
Mehmet Fahim TOBUR
Osman Nuri TORUN
Doç. Dr. Zafer TUNCA
Kaya TURGUT
Eser TÜMEN
Kemal TÜRKÜM
Tunç ULUĞ
İsmet URAN
Dr. Güngör URAS
EROL USER
Tayfun UZUNOVA
Osman ÜNSAL
Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL
Nejat VERDİ
Prof. Dr. Vakur VERSAN
Mustafa Vacit YALMAN
Tezcan YARAMANCI
Prof. Dr. Memduh YAŞA
Selman YAŞAR
Zekeriyâ YILDIRIM
Erol YÜCEL
TAYYAR ZAİMOĞLU

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Açılış Konuşması	7
Dr. İbrahim ÇAKIR	8
Prof. Dr. Gülten KAZGAN	15
Atilla MİDİLLİLİ	19
İkinci Tur	25
Genel Tartışma – Sorular	32
Cevaplar	38

ÖNSÖZ

1961 yılında kurulmuş olan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm yolları araştırmak ve bulabilmek amacıyla düzenlediği açık oturumlar, ulusal ve uluslararası düzeydeki konferans ve seminerlerinde konuların ve sorunların açık olarak tartışılmasına olanak sağlar; bilimsel araştırmalara girişir; bu çalışmalarını yayınları ile karar mercilerine ve kamuoyuna duyurur.

Konferans Heyeti'nin 1989 seminer / panel türü toplantılarının ikincisi 13 Nisan günü İstanbul'da, Etap – Marmara Otel Salonunda Konferans Heyeti Başkan vekili Dr. Şahap Kocatopçu başkanlığında düzenlenmiştir. Türkiye'de Yabancı Sermaye konusunun tartışıldığı toplantıda üç yetkili konuşmacı görev almıştır.

Konferans Heyeti'nin bu kitabı, konuşmacıların açıklamaları ile genel tartışma metinlerinden oluşmaktadır.

Konferans Heyeti, değerli katkıları için Sayın konuşmacılara, genel tartışmaya katılanlara ve toplantıya gelerek ilgi gösteren tüm üye ve misafirlere teşekkür eder.

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE

Dr. Nejat Eczacıbaşı (Oturum Başkanı) — Sayın katılımcılar, basın ve TRT'nin sayın üyeleri, toplantıya hoş geldiniz. Bir süredir yabancı sermaye ülkemizde epey bir tartışma sorunu oldu. Konunun öneme binaen, yabancı sermaye mevzuunu uzmanlardan oluşan bir panel'e getirdik. Yabancı Sermaye 2. Dünya Savaşından bu tarafa toplumumuzda birçok aşamalar geçirdi. Bildiğiniz gibi 1950 yıllarında DP buna epey önem vermiş, hattâ konuyu 6224 sayılı yasayla da kanunlaştırmıştı. 50'lerde çok bir şeyler olmadı. Yasa geldi, fakat sonucu beklentileri getirmedi. 60'larda değişik bir akım karşısında kaldık, hattâ yabancı sermaye bir nevi hiyanetle özdeşleştirilmek istendi. Yabancı sermayenin kapitülasyonları getirdiği iddiaları ortaya sürüldü. 70'lerde düzen biraz daha değişti ve nihayet bugünü bulduk. Bugün, özvarlıkların toplumumuzdaki birikimleri mi, yoksa yabancı sermayeyi getirmek yoluyla özvarlıkları artırmak mı, diye bir tartışmaya şahit oluyoruz. Müesseselerin birçoğu tarafından yabancı sermayenin, sermaye yanısıra, bilgi, araştırma ve marketing sorunlarını da hallettiği söyleniyor. Şimdi bu tartışmalar devam ederken böylesine bir panelde biraraya gelmeyi, konuyu çeşitli açılardan ortaya koymayı ve sizlerin de sorularınıza cevap verirken bir çok şeyi öğremeyi istedik. Bugün sırayla, önce sayın Dr. İbrahim Çakır'ı takdim ediyorum. Birçoğunuz tanıyorlar kendisini tabii. DPT Yabancı Sermaye Başkanı. Prof. Dr. Gülten Kazgan, hepimizin bildiği sayın hocamız. Ve sayın Atilla Midillili, Yased Yönetim Kurulu Başkanı. Hudut olarak 20 dakikayı tesbit ettik. Bunu 10'ar dakikalık ikinci bir tur izleyecek. Bu ikinci 10 dakika içerisinde eksik kalanları devreye alacaklar ya da arkadaşlarının söylediklerini yanıtlayacak, isterlerse bu süreyi onun için kullanacaklar. Bu konuşmalardan sonra bir ara vereceğiz ve arayı da soru-cevap dönemi izleyecek. Önce İbrahim Çakır'dan ilk konuşmayı yapmasını rica edeceğim.

Dr. İbrahim ÇAKIR
Devlet Planlama Teşkilatı
Yabancı Sermaye Başkanı

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Her şeyden önce bu paneli, Sayın Nejat Beyin de bahsettiği gibi Türkiye'nin gündemine bu günlerde çok sık olarak gelen, özellikle basında ve diğer yayın organlarımızda sıkça bahsedilen önemli bir konuyu gündeme getirdikleri için teşekkür ediyorum ve Ekonomik ve Sosyal Etüdler Heyetinin tüm çalışanlarını kutluyorum.

Sayın Başkan, sayın katılımcılar, basın ve TRT'nin değerli mensupları. Sadece Türkiye'de değil, artık bugün kendi ekonomisini tamamen kendi içine kapatmış olan ve komünist ekonomik blok diye adlandırdığımız ülkelerde bile artık yabancı sermaye'yi çekebilmek, yabancı sermaye yatırımlarını artırabilmek için çok büyük gayretler görüyoruz. Bu gayretlerin olduğu bir dönemde, Türkiye'nin de yabancı sermayeyi beklemesi, ülkemize çekmeye çalışması kadar tabii bir şeyin olamayacağı çok kesin olarak ortadadır. Yabancı Sermaye konusuna ben şöyle başlamak istiyorum. Her şeyden önce, bir defa yabancı sermaye'nin gidebilmesi için bir ülkede bazı hususların bulunması gerekiyor. Bunlar o ülkedeki ekonomik ve politik istikrar, o ülkedeki hukuk ve mevzuat düzeni, o ülkenin iç pazar büyüklüğü ve bölgesel pazar büyüklüğü, kalifiye insan gücü ve hammadde kaynaklarıdır. Bütün bu yönlerden Türkiye'ye bakıldığında, Türkiye'nin bu hususları gerçekten ihtiva ettiği görülür. Bu, ana temel kriterler olarak yatırımcıların özellikle dikkate aldığı noktalardır. Burada bu toplantıya katılan siz dinleyicilerin çoğunun da yatırımcı olduğunu düşünürsek, (tabi ki bu 4-5 kriter tamamen olayı açıklamaya yetmese bile) bu ana kriterleri hepimiz yatırım yapmadan önce düşünüyorsunuz. Yabancı yatırımcı da Türkiye'ye gelmeden önce bu hususları düşünüyor. İşte bu hususlar yönünden Türkiye artık güvenilir ve yatırım yapılabilir bir ülke durumuna gelmiştir. Daha ileride, konuşmamda size vereceğim rakamlarla bunu daha bariz hale getireceğim.

Bunları başlangıç olarak söyledikten sonra, yatırım dediğimiz zaman, yatırımın iki yönü olduğuna değinmek istiyorum. Bir özsermaye, bir de özsermaye dışında kalan kaynaklar, yani dış kaynaklar dediğimiz şey. Buradaki dış kaynak sadece yurt dışından gelen dış kaynak değil, krediler kısmıdır. Yine hepimizce malûm, Türkiye'de yeterli sermaye birikimi mevcut değil. O halde Türkiye'nin gelişebilmesi, büyüebilmesi, dünya ile entegre olabilmesi için bizim eksikimiz olan sermayeyi temin etmek zorundayız. Bunu temin etmenin en akılcı yolu yabancı sermayedir. Çünkü yabancı sermaye geldiği zaman, özellikle özsermayedeki farkı veyahutta eksikliği gidermek amacıyla geldiğinde, sadece nakit parayı getirmiyor, bunun yanında teknolojiyi getiriyor, bunun yanında Türkiye'nin, Türkiye ekonomisinin diğer dünya ülkeleri ekonomileri ile entegrasyonuna yardımcı oluyor, Türkiye'ye katma değer getiriyor, istihdama katkısı oluyor ve bunun gibi bir sürü diğer faydaları da var. Tabi, bunları bu yönlerden ele aldığımızda, Türkiye'ye kendi riskiyle gelen yatırımı yaptıktan sonra, her yatırımdan % 100 kâr edilecek diye bir şey söz konusu değildir. Yatırımın kendine has bir riski vardır. Yabancı sermaye geldiğinde bu riski de kendisi üstlenmektedir. Bu şekilde düşünüldüğünde yabancı sermaye bir ülkenin ekonomisinde gerçekten doğrudan, yani bir hastaya yapılmış iğne kadar doğrudan etkisi olan bir para enjeksiyonu, teknoloji enjeksiyonu ve ayrıca ihracat gibi diğer hususlarda da pazarlama kanallarının kullanılmasıyla çok pozitif ve olumlu katkıları olan bir husustur. Türkiye, yabancı sermaye girdilerini artırabilmek için, eksikimiz olan sermayeyi çekebilmek için, hepimizin malûmu, son yıllarda çok büyük çaba sarfetmiştir. Yabancı sermaye kanunu her ne kadar 1954 yılında uygulamaya konmuş ise de, çok liberal bir kanun olmasına rağmen elbette ki çeşitli nedenlerle ve uygulamadaki farklılıklarla, belki de yönetmeliklerde çok net olarak nasıl işleyeceğinin belirtilmemesinin neticesi olarak, yabancı sermaye 1954 yılı ile 79 yılı sonları arasında Türkiye'ye âdetâ gelmemiştir. 26 yıllık sürede verilen müsaadelerin toplamı, Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin toplamı, 228 milyon dolardır. Bunun yanında 1988 yılında ise, Türkiye'ye fiili girişi olan yabancı sermaye miktarı 406 milyon dolardır. Bu sadece ve sadece Merkez Bankası kayıtlarındaki, Türkiye'ye direkt olarak giren nakit paradır. Bunun dışında, Türkiye'de yapılmış olan yatırımların neticesinde elde edilen kârlar da yine yabancı sermayeli yatırımcılar tarafından Türkiye'de yatırımda kullanılmaktadır. Bunların kayıtları rakama dahil değildir.

Bir de çok sevindirici husus, kayıtlara baktığımızda yabancı sermayeli yatırımcıların elde ettikleri kârları daha çok transfer etmemekte, bunun yanında daha çok bunları yatırımda kullanmayı, Türkiye'de tek-

rar yatırımda kullanmayı tercih etmektedirler. Elbette ki batı ekonomilerinde de, dünyanın her yerinde de, bazı problemler mevcuttur. Hiçbir yerde problemsiz bir ekonomi ve problemsiz bir ülke mevcut değildir. Ama bu yukarıdaki durum şunu gösteriyor ki, Türkiye'de bugün ekonomik sistemdeki problemler yabancı sermaye'nin gelmesine mani olacak büyüklükte ve boyutta değildir. Yabancı Sermaye son yıllarda Türkiye'ye her yıl bazında % 50 oranında artarak gelmeye devam etmektedir. Bu sene, yine geçmiş yıllarda olduğu gibi, artışın 88'e kıyasla % 50'nin de üzerinde olacağını tahmin ediyorum. Diğer taraftan 1980 yılında, hepimizce malûm olan Yabancı Sermaye Başkanlığı kurularak Türkiye'deki yabancı sermaye mevzuatı, ilgili hukuk sistemi ve kuruluşlar bir birim altında toplanmıştır. Daha önce çeşitli bakanlıklara ve kuruluşlara gitmek zorunda olan yabancı sermayeli yatırımcı, artık 1980 yılından itibaren bir tek birime karşı sorumlu olmuş ve o birimden müsaadesini almıştır. Bu uygulama neticesinde, daha doğrusu "one stop agency" dediğimiz, yani her şeyin bitirildiği bir tek birim olarak Türkiye'ye tercüme edebileceğimiz Yabancı Sermaye Başkanlığının kurulmasıyla da yabancı sermayeli yatırımcıların muhatabı Türkiye'de belirlenmiştir. Bu muhatabın belirlenmesi çok olumlu katkılarda bulunmuştur. Kararların hızla alınmasını, gerçekten çok kısa bir sürede müracaatların sonuçlandırılmasını sağlaması bakımından da yabancı sermayeye çok olumlu katkılarda bulunmuştur. Yapılan hukuk, daha doğrusu çıkarttığımız yeni Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ve buna ilişkin yönetmeliklerde düşünülen husus artık eşitlik ilkesinin Türkiye'de uygulanma zamanının geldiği düşünülmektedir, tamamen eşitlik ilkesi hususuna oturtulmuştur. Yani bugün Türkiye'de artık yabancı sermayeli yatırımcı ile yerli yatırımcı arasında herhangi bir fark mevcut değildir. Her türlü mevzuat nezdinde, yabancı yatırımcı da Türk yatırımcınının sahip olduğu haklara ve vecibelere sahiptir. Bu tabii ki yabancı sermayeli yatırımcılara verilen çok büyük bir güvence olmuştur. Çünkü farklı muamelelerin yapıldığı her yerde bir tedirginlik, bir çekingenlik vardır. Bugün Türkiye gerçekten, uyguladığı politikalar yönünden liberal, eşitlik ilkesini gerçek anlamda uygulayan nadir ülkelerden biridir ve bunun da sonuçları, yine rakamlarla ifade edeceğim gibi görülmeye başlamıştır.

Diğer taraftan ilk yıllarda Türkiye'ye gelen yabancı sermayeli yatırımcılar daha çok batı Avrupa ve Amerika'dan gelmekteydi. Son yıllarda verdiğimiz müsaadeler artık dünyanın hemen hemen her ülkesini ihtiva etmektedir. Bugün Türkiye'de Japon sermayesi vardır. Bugün Türkiye'de Güney Kore sermayesi vardır. Bugün Türkiye'ye Uzak Doğudan sermaye gelmiştir ve alınan önlemler, yaratılan uygun yatırım ortamı neticesinde, Uzak Doğudan, Yakın Doğudan ve Ortadoğudan sermaye

akmaya başlamıştır. Tabii ki bir hususu da unutmamak gerekir. Tamamen kapılarınızı kapattığınız bir dönemde, bütün dünyada çok negatif ve olumsuz bir imaj yaratmışsınız. "Türkiye'de müsaade almak imkansızdır", "Türkiye'de içe kapalı bir ekonomi vardır", "Türkiye'de yabancı sermayeye iyi gözle bakılmamaktadır" imajını yaratmışsınız. Bu imajı değiştirmek bir günde olacak husus değildir. Zaten dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de bir atasözümüz var, "kötü haber çabuk yayılır, iyi haber ise geç yayılır". Bu uluslararası ekonomik ilişkilerde de aynı. Biz Türkiye olarak, alınan önlemlerle, son 7-8 yılda Türkiye'nin imajının değiştiğini, uygulamaların tamamen alışıldan farklı olduğunu, tam rasyonel bir şekilde herkese eşit uygulandığını, artık dünyaya duyurmuş durumdayız ve onun neticelerini de almaya başladık.

Bir diğer husus da, yatırım kararları hiçbir zaman bir akşamda verilen kararlar değildir. Özellikle saygıdeğer basın mensuplarından çok sık karşılaştığımız bir soru. Bir delegasyon gelir Türkiye'ye, ilk defa gelmiştir bir ülkeden. Çeşitli görüşmeler yapılır, aradan birkaç gün, birkaç hafta geçmiştir, bu kadar heyet geldi ama bu heyette gelenlerden hiçbiri yatırımda bulunmadı, denir. Hiçbir yatırım kararı bir akşamda verilmez, en azından, en çabuk verilen yatırım kararı 6 aylık süreye ihtiyaç duyar ki normal büyüklükte bir yatırım kararı için en azından 2 yıl hazırlık gerekmektedir. Bunun da düşünülmesi gerekir. Onun için her heyetin arkasından bir yatırımı ertesi gün beklemek yanılırlara neden olmaktadır.

Yaptığımız düzenlemelerle eşitlik ilkesini getirdikten sonra, Türkiye'de yabancı yatırımcılarca yine ekonomik politikalara paralel olarak daha değişik, sadece yabancı değil, yabancı ve yerli yatırımcılara daha iyi imkânlar yaratmak, yatırım ortamları bulmak bakımından yeni fikirler ve yeni modeller oluşturmaya çalıştık. Bunların başında hepimizin çok yakından takip ettiği "yap-işlet-devret" formülü var. Yap-işlet-devret olayı, bir kere, bir proje finansmanı metodudur. İlk defa, özellikle son yıllarda ve asrımızda, kalkınmakta olan bir ülkenin uygulamaya kalkmış olması çok ilginçtir ve çok önemlidir. Elbette ki bazılarınız diyecektir ki, bu Amerika'da, İngiltere'de uygulanmaktadır. Elbette ki uygulanmaktadır, ama bugün Türkiye de hükümet programlarında artık devletin hükümet eliyle imalât sektöründe yatırım yapmayacağı şeklindedir ve yatırım yapmamaktadır. Diğer taraftan, kaldı ki son yıllarda alınan önlemlerle altyapı yatırımlarımızda, özellikle kendi kendini ödeyebilecek altyapı yatırımlarının da özel sektör eliyle yapılması düşünülmüş ve bunları uygulamaya koyabilmek için yap-işlet-devret formülü geliştirilmiştir. Geliştirilmesi hepimizin bildiği gibi 4 yıl almıştır ve bugün sevinerek söylüyorum, artık ilk termik santralin, Yumurtalık'ta kurulacak olan termik santralin bütün işlemleri bitirilmiştir.

En son beklediğimiz ticari krdilerle ilgili banka tahhütleri de gelmiş ve tarafımızca şartları uygun bulunmuştur. Bu en son noktası olan ticari bankaların getirdikleri taahhütlerin de alınmasıyla, önümüzdeki 1-2 ay içerisinde, bizim uygun gördüğümüz bir tarihte, finansmanın tam nihai şekilde yapılması için bankalara gitmelerine müsaade edeceğiz. Önümüzdeki 1-2 ay içerisinde artık her şey tamam olacaktır ve bugün teknik olarak hiçbir mani kalmamıştır. Sadece zamana ihtiyaç vardır. Bunu da burada, bu panelde açıklamaktan memnunluk duyuyorum.

Diğer taraftan Atatürk Havaalanı ve Dünya Ticaret Merkezi projesinde ise görüşmelerimiz son hızla devam etmektedir. Sanıyorum bu projenin de 3 ay gibi bir süre içerisinde bitirileceğini, daha doğrusu finansman bakımından en son noktaya geleceğimizi tahmin ediyorum. Bundan başka, Ankara Metrosu da yine son hızıyla devam etmektedir. Üç projenin maliyetine baktığımız zaman... ve bunların hepsi altyapı yatırımları... 2,5 milyar dolarlık projeden bahsediyoruz. Bu 2,5 milyar doları artık yabancı yatırımcılar Türkiye'ye gelip yapmayı, riskini üstlenmeyi, işletmeyi ve biz arzu edersek belirli bir zaman sonra da bize devretmeyi kabul etmiş durumdalar. Bu Türkiye'nin gerçekten yatırım için ne kadar uygun bir ortama sahip olduğunun bir işaretidir.

Tabii ki bütün bunlar eminim Türkiye'deki ekonomiyle ilgilenen yakın çevreleri, öğretim üyelerini ve herkesi ilgilendirmekte, zaten neticesi olarak da çok yakın takipte olan projelerdir. 1954 yılıyla '79 yılı sonu itibariyle ülkemize gelen yabancı sermaye'nin sadece 228 milyon dolar olduğunu söylemiştim. Bugün itibariyle ise, verdiğimiz müsaadeler bazındaki miktar 3.4 milyar dolardır, yani 3.2 milyar dolarlık müsaadelerimiz son 8-9 yıl içerisinde verilmiştir. Şu da unutulmamalıdır ki verilen müsaadelerde gerçekleşme oranı % 95'in üzerindedir. Sebebi de şudur: Hiçbir yabancı yatırımcı Türkiye'ye etüd etmeden, pazar etüdü yapmadan, teknik, mâlî fizibilitesini yapmadan yatırım kararı almamaktadır. Bunun içindir ki verilen müsaadelerimiz % 100'e yakın şekilde gerçekleşmektedir. Bu da şu demektir, verdiğimiz her müsaade, önümüzdeki yıllar içerisinde bir turizm yatırımı, bir fabrika yatırımı ve değişik şekiller halinde kendisini göstermemektedir ve ekonomiye kazandırılmaktadır. Bu da ayrıca çok sevindirici bir husus. 1988 yılında verilen müsaadeler 825 milyon dolar iken, bu sene beklediğimiz rakam, yap-işlet-devret projeleri hariç, 1 milyar 300 milyon dolar civarındadır. Yap-işlet-devret projelerinin de gerçekleşmesiyle 1988 yılındaki rakam ikiye katlanacaktır, yani % 100 bir artış temin edilmiş olacaktır. Bu da gösteriyor ki yabancı sermaye girişleri ve müsaadeleri son hızıyla devam etmektedir. Ayrıca son üç ay için tam kesin olmayan rakamlarımızı vermek istiyorum. Kesin olmayan rakamlar bazında 180 ile 200 mil-

yon dolar arasında bir müsaade verilmiş durumdadır. Bu da zaten gösteriyor ki, tabii şu yönüyle çok önemli, Ocak-Şubat-Mart ayları Türkiye'nin seçim ayları olmuştur. Her zaman benim çok sık karşılaştığım bir soru, yabancı sermaye tedirgin midir? Yabancı sermaye'nin gelmesi yavaşlayacak mıdır? Yavaşlamamıştır, normal trendini devam ettirmektedir. Diğer taraftan, sorulacağını tahmin ettiğim bir soruya da burada cevap vermek istiyorum. "Enflasyon yabancı sermayenin gelmesine mani bir hal midir?" sorusu çok soruluyor. Elbette ki enflasyon herkes için bir problemdir, ama son yıllarda Türkiye her yıl bazında % 50 artılabildiğine göre, enflasyon yabancı sermayenin gelmesini durduran bir husus olarak kendini göstermemiştir. Enflasyonun daha az olması belki müsaadelerin daha fazla olmasını getirebilirdi. Ama hiçbir zaman durduran bir faktör olarak kendisini göstermemiştir. Burada durmak istiyorum, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gülten KAZGAN
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Sayın Başkan, Sayın dinleyiciler, ben konuşmamı 3 bölümde sunmak istiyorum. Birinci bölümde dünya'da 1980 öncesi ve 1980 sonrası yıllarda Yabancı Sermaye'ye yaklaşımda ve yabancı sermaye hareketlerinde ne gibi değişimler olduğunu tartışacağım; 2. bölümde bir normatif yaklaşım getirmek istiyorum: Kendi ilkelerime göre yabancı sermayeye yaklaşım nasıl olmalıdır, onu belirteceğim. 3. bölümde de, "Türkiye'ye gelen Yabancı Sermaye nasıl değerlendirilebilir, nasıl değerlendirilmelidir?" konusunu ele alacağım.

Son 10 yıl dünyada yabancı sermaye açısından önemli değişimler oldu. Son 10 yıla kadar, yabancı sermaye dendiğinde, batının çok uluslu şirketleri ile ilgili daha çok dolaysız yatırım niteliğindeki sermaye hareketleri anlaşıyordu. Nitekim Sn. İbrahim Çakır'ın, "çok az miktarda sermaye geldi Türkiye'ye", dediği dönemde gelen, batılı çok uluslu şirketlerin yaptığı dolaysız yatırım niteliğindeki girişimledi. 1980'den biraz daha önceden başlamak üzere, sermaye hareketlerinde önemli bir değişim ortaya çıktı: O da, Türkiye gibi orta derecede sanayileşmiş ülkelerin de yurt dışında dolaysız yatırım alanında girişimde bulunmalarıydı; nitekim, Türkiye'nin de bu nitelikte girişimleri oldu. Dolayısıyla yabancı sermaye artık sadece batının çok uluslu şirketlerinin yaptığı, başkalarının ise katılmadığı bir süreç olmaktan çıktı; çok daha geniş bir katılım boyutuna ulaştı. Bu arada, orta derecede sanayileşmiş ülkeler üzerinde yoğunlaşan bir borç krizi ortaya çıktı. Yabancı sermayeye yaklaşımda, yaşanan borç krizinin getirdiği önemli bir değişim var.

Borç krizine giren ülkelerin sermaye ihtiyacı yoğunluk kazandı, çünkü yatırım yapmakta iyice zorlanır hale geldiler. İç kaynaklarının önemli bölümü faiz, hatta bazılarında ana para ödemeleri dolayısıyla dış dünyaya transfer edilmeye başladı. Tabii, dış dünyaya GSMH'sının

% 5'i ile 10'u arasında bir oranı aktarmak durumunda kalan bizim gibi ülkeler için sermaye ihtiyacı yoğun boyutlara ulaştı. Bu, birinci nokta. İkinci nokta ise, bu transfinansal krizlerin ortaya çıkması. Finansal krizlerde, gerek özel sektör gerek kamu sektörü zorlandığında, iç piyasadan karşılayamadığı sermaye ihtiyacını yabancı sermayeden karşılamak durumuna girdi. Sanıyorum ki yabancı sermaye olayının tekrar Türkiye gündemine gelmesinde neden olan temel etken de bu süreçtir. Özel firmalar bazan kısmen, bazen hisselerinin büyük bölümünü Yabancı sermayeye satmak yoluyla finansal krizlerini aşmak durumuna geldiler. Devletin kendisinin de finansal krizi var: İç borçlanma had safhada, dış borçlanmanın büyük boyutlarda artırılması artık söz konusu değil. Bu nedenle blok halinde ya da Sermaye Piyasasında hisseler halinde kamu teşekküllerinin yabancılara satışı gündeme geldi. Bu iki olay 1980 sonrasına özgü yeni oluşumlar. Bu olayları Türkiye ile birlikte en yoğun biçimde yaşayan Latin Amerika ülkeleridir: Brezilya, Meksika, Arjantin gibi. Uzak doğudaki ülkelerin bu tür sorunları yaşamadığını vurgulamak gerekir.

Sanıyorum ki, yabancı sermaye son yıllara kadar unutulmuş bir olaydı; kimse pek fazla ilgilenmiyordu. Yabancı dolaysız yatırım yapılmazdan önce sadece biraz denetimi oluyordu. Sorunlar çözülmüştü. Bu tür konulara yaklaşımın ne olacağı konusunda bir ulusal konsensüse varılmıştı. Oysa bugün belirttiğim yeni oluşum dolayısıyla olay yine gündemde. Şimdi size bu konuda yaklaşımın ne olması gerektiğini kendi kişisel değerlendirmelerime göre belirtmek istiyorum.

Ben yabancı sermayeye kamusal bir proje analizindeki gibi, fayda-maliyet analizi çerçevesinde yaklaşılmasına taraftarım. Fayda-maliyet analizi diyorum çünkü her olayda olduğu gibi yabancı sermayenin de iki yönü var. Gerek toplumsal, gerek ekonomik olaylarda, gerek insan ilişkilerinde her şeyin bir getirisi var; ama hiç bir getiri de bedava değil, mutlaka bunun karşılığında bir bedel ödüyorsunuz.

Yabancı sermayeye basit bir kâr hesabından öte bir yaklaşım getirmemin nedeni şu: bizim "yabancı sermaye"den beklediğimiz, dolaysız yatırım yapması kadar yeni teknoloji getirmesi, Türkiye'nin ihracat pazarlama sürecine katkı yapması; dolayısıyla geldiği zaman kendi firma kârlılığının dışında etkiler yaratması; kârlılık firma için önemli olsa da Türkiye'nin beklentilerinin bunun ötesine geçmesi. Sn. İbrahim Çakır, "sermaye az geldi, Türkiye ye 80'li yıllara kadar" dedi. Doğru, sermaye az geldi ama, ben az denilen yabancı sermayenin Türk ekonomisine kendi boyutunun üzerinde katkı yaptığını düşünüyorum o dönemde; çünkü, gerçekten, Türkiye'nin bilmediği yenilikleri getirmiştir. Türkiye margarin teknolojisinden meyva suyu teknolojisine, otomotiv tekno-

lojisinden motora, lastiğe kadar yapım-üretim yolunu öğrendi. Bunlar Türkiye'nin tek başına kolayca yapamayacağı işlerdi. Dikkat ederseniz yabancı sermayenin girdiği, yeni bilgilerin yayıldığı alanlarda Türkiye'de girişimcilik de gelişti. Demek ki, faydasını gelen yabancı sermaye miktarının ya da ettiği kârın çok ötesinde, teknolojik bilgi edinme sürecinde bulabiliriz, çünkü işgücü eğitiliyor, girişimci eğitiliyor. Fayda-maliyet analizinden hareketle gerek Türkiye gerek dolaysız yabancı yatırımlardan yararlanan diğer ülkeler, bu yatırımların getirisini maksimumlaştırmak için gerekli denetimi getirdiler. Sanıyorum ki, bugünkü tartışmalar aslında bu denetim noktası üzerinde yoğunlaşıyor; çünkü, toplumda bir kesit gelen yabancı sermayenin ekonomiye yapacağı katkıyı maksimumlaştırabilmek için gerekli denetimi vurgularken, diğer bir kesim, "denetim istemez, isteği gibi gelsin, istediği gibi yapsın, eşit statü verelim" demekte. Denetimle, bakın nasıl toplumlar yabancı sermayeden sağladığı faydayı arttırdı ve maliyetini azalttı. Bir kere, bir koşul getirildi: Mutlaka ortak yatırım olacak, benim girişimcim, teknisyenin üretim sürecinde bulunacak ve öğrenecek, diye. Öğrenmek zor bir süreç, bazan kuşaklar geçiyor yeni bir şeyi öğrenebilmek için. Dışardan gelen girişimcinin getirdiği bilgiden yerli girişimcinin, idarecinin, mühendisin, işçinin, yararlanmasını istemenin hiçbir sakıncası olmadığını, aksine büyük faydası olduğunu düşünüyorum. Eğer öğrenme olmayacaksa, o zaman sorun dönüyor dolaşüyor "gelsin yabancı üretsinsin, ben kullanayım"a dönüşüyor, basit bir tüketim anlayışı içinde. Ben o kafada değilim, öğrenimin gerekliliğine inanıyorum. Dolayısıyla yabancı yatırımlarda mutlaka yerli ortak, yerli idareci, teknisyen ve işçi çalışmalıdır. Osmanlı tipi, "gelsin burada yatırım yapsın, ben bunu tüketeyim, ama öğrenmeden de olur" anlayışı yakın gelmiyor bana. İkinci denetim yolu, yabancı sermayenin yerli girdi kullanımı oranını arttırmasıdır. Çağımızda özellikle belirli sanayi dallarında, -otomotiv gibi- binlerce parça söz konusudur. Öğrenmenin bir yolu, bu parçaların 20 binini birden üretmek değildir, ama, başlangıçta 3'ü 5'i, onu izleyerek daha fazlasını üretmektir. Yarın öbür gün o alanda yeni yatırımlar yaptığınız ya da dış dünyaya çıktığınız zaman, kendi parçanızla üretimin önemli bölümünü kendiniz gerçekleştirmişsiniz demektir. Böylece bir yandan ekonomide üretimi ve istihdamı arttırmış, bir yandan genişleyen bir alanda yeni teknolojiyi özümsemiş olursunuz. İthal ikamesi yoluyla sanayileşmede daha ileri bir aşamaya ulaşmış olursunuz. Bildiğiniz gibi, bugün Türkiye otomotiv yan sanayiinde önemli bir ihracatçı konumuna gelmiştir. Türkiye bu işi nasıl öğrendi? Herkes ithal ikamesi sanayii aşağılıyor. İzin verirsiniz sorayım: Bu koşullar bu kadar yararsız idiyse, maliyeti yüksekse, bugün Türkiye ne ihraç ediyor? Türkiye tabii ki bunları ihraç ediyor. Oysa Türkiye 80'den bu yana gelen yabancı sermayeden saniye-

de yeni bir teknoloji öğrenemedi. İhracata dönük sanayileşme diye bir olay da ortaya çıkmadı. Demir-çelik, giyim ve deri sanayii dışında, eski kapasitemizi, hatta eski bilgilerimizi kullanıyoruz. Bunun için, fayda-maliyet analizini, yabancı sermayeyi kabul koşullarını belirlemek ve bu yatırımların ülkeye katkısını maksimumlaştırmak açısından gerekli görüyorum, bu gibi sınırlamaların şart olduğuna inanıyorum. Ama, dersiniz ki, "o zaman yabancı sermaye gelmiyor", gelmesin. Biz yabancı sermayeyi sağlayacağı yarar için istiyoruz. Yabancı sermaye bizim için faydalı olmayan şeyleri yapsa, kârımızı paylaşıp çekip gitse, bize ne sağlamış olacaktır? Nitekim böyle yabancı sermaye de var. Bazı dış ticaret sermayecisi geldi, vergi iadesinden yararlandı, vergi iadeleri kalkınca gitti. Kısacası, ben yabancı sermayeyi, eğer gerçekten teknoloji transferine katkısı var ise, gerçekten bize öğretecek ise, gerçekten ihracat yapmamıza katkı yapacak ise, istiyorum ve belirli denetimlerin bulunmasını gerekli görüyorum. Sn. Çakır da belirtti, Türkiye kadar yabancı yatırıma büyük hak veren az sayıda ülke var; az sayıda ülkeden biri olmak ne kadar iyi, ne kadar kötü, onu tartışmıyorum, ama, herhalde bir sorun var ki az sayıda ülke bu kadar serbestlik verecek konuma geliyor. Türkiye Güney Kore modeline, biliyorsunuz çok öykünür; oysa Güney Kore 1979 yılında IMF baskısı gelinceye kadar ekonominin sadece belirli sektörlerine yabancı sermayeyi almıştı, diğerlerine almamıştı. Ama aldığı da öğrendi, dünyanın en büyük televizyon ihracatçılarından biri oldu.

Şimdi, fayda-maliyet hesabı dışında gelen, 80'li yıllarda yaşadığımız finansal krizde yerli şirketleri, ister özel, ister kamudaki firmaları satın alan yabancı sermaye tamamıyla ayrı bir olay. Bunu da, izin verirsiniz, daha sonra tartışayım, vaktimi aşmış olmayayım.

Atilla MİDİLLİLİ
YASED Yönetim Kurulu
Başkanı

Sayın Başkan, değerli konuklar, nazik davetiniz için teşekkür ederim. Ben bugün YASED olarak vardığımız bazı müşterek yargıları sizlerle paylaşmak istiyorum. Bunu yaparken uluslararası sermaye ile ilgili görüşlerimi 4 ana başlık halinde sunacağım. Bunların birincisinde, "uluslararası sermaye bakımından Türkiye bugün dünyanın neresindedir" konusunu ele alacağım. Daha sonra, "dünyanın yeni ortağı olarak Türkiye ihracat öncelikli büyüme modelini devam ettirmeli midir," konusunda bazı görüşlerimi sizlere sunacağım. Onu takiben, "Türkiye bunu nasıl yapabilir" konusunu işleyeceğim. Son olarak da, "Türkiye'nin ekonomik gelişmesi için AT'na üye olması şart mıdır?"

Öncelikle, uluslararası sermayenin bugün dünyadaki konumuna baktığımızda çok çarpıcı bazı rakamlar var. Dünyada uluslararası sermaye stoku 1 trilyon dolar. Muhteşem bir rakam. Türkiye'de 1988 yılı sonu itibariyle uluslararası sermayenin toplam stokuna bakıyoruz, Sayın Başkan biraz evvel ifade ettiler, 3 milyar 400 milyon dolar. Dünyadaki uluslararası sermaye ile mukayese ettiğimizde, Türkiye'deki uluslararası sermayenin 1950'li yıllardan bugüne yaklaşık 40 yıldır geldiği yer binde üç. Bakıyorsunuz gelişmekte olan ülkelere, sanayilerini büyütmek isteyen ülkelere, dış borçları toplam uluslararası sermayenin kümülatif toplamına yakın, 920 milyar dolar. O zaman şöyle bir soru aklı geliyor. Gelişmekte olan ülkeler, sanayilerini geliştirmek isteyen ülkeler, ödeme takvimi belli ve faizi belli bir dış borç yerine, ödeme takvimi olmayan, ancak kâr ettiği takdirde dışarı götürülebilen uluslararası sermayeden yararlansaydı, belki diyebilirdik ki, dünyanın dış borç sorununu kendi kendine hallolmuş olacaktı. Biraz kolay bir yaklaşım ama gerçek bir yaklaşım. Türkiye'mize bakıyoruz, 1950'li yıllarda başlayan uluslararası sermaye olgusu, 6224 sayılı kanun çerçevesinde, fasılah

olarak devam eden ekonomik uygulamalarla bir türlü olgunlaşamamış. Neden uluslararası sermayede Türkiye olgunlaşamadı acaba? Uluslararası sermayenin önemi Türkiye'de bir türlü hissedilememiş, görülememiş, tâ ki 1980'li yıllara gelinceye kadar. Dünya'da yeni yapılanma, değişiklik, uluslararası rekabet... bu şartlar altında bizim de silkinmemiz lâzım, belli bir yere kendimizi getirmemiz lâzım. Türkiye'de benim şahsî gözlemim, iştirak etmeyebilirsiniz, politika devamlı olarak ekonominin önünde gitmiştir. Bizim kendi politikamızda belirli bir yön ve karar almamız lâzımdır. Bunu bizim için başka birinin yapması mümkün değildir. O halde kendi ekonomik tercihimizi kendimizin yapması ve bu yolda devamlılık ve kararlılıkla devam ettirmemiz lâzımdır.

Biraz evvel verdiğim örnekte, dünyadaki uluslararası sermayenin, dağılımına baktığımızda, maalesef % 80'i sanayileşmiş ülkelerde, ancak % 20'si sanayileşmekte olan ülkelerde. Niye acaba % 80'i sanayileşmiş ülkelere gidiyor? Sebebi bence gayet açık. Bu ülkelerde uygulanan ekonomik politikalarda devamlılık ve kararlılık var. Şimdi Türkiyemize bakıyoruz, bu geçen yıllarda bir türlü uluslararası sermaye bakımından belli bir yere gelememiş. Hepimiz biliyoruz, bir işletmenin varlığını devam ettirmesi için rakiplerinden daha iyi, daha kaliteli hizmet ve mal üretmesi lâzımdır. Rakiplerinden daha iyi mal üretemeyen bir firmanın varlığını koruması mümkün değil. O halde ne yapmak lâzım? Türkiye'mize baktığımızda, büyük işletmeler uzun vâdeli programlar yaparak dünyadaki bu değişikliğe ayak uydurmak için gerekli tedbirleri alıyorlar, küçük ve orta işletmeler, istisnaları her zaman mevcut, günlük kararlarla bazı zorluklar içindeler. Şimdi Türkiye acaba ne yapmalıdır? Bütün dünyaya bakıyorum, bugün 4 tane ekonomik blok var. Bugüne kadar hep 3 ekonomik bloktan bahsediliyordu. Ben dördüncüsünü kendiliğimden ilâve etmiyorum. Önümüzdeki yıllarda herhalde göreceğiz, 4. ekonomik blok var. Birincisi ABD, ikincisi Avrupa, üçüncüsü Uzakdoğu ve Japonya, dördüncüsü belki sürpriz, ama Latin Amerika. Latin Amerika ülkeleri bugün en borçlu ülkeler arasında. Cartega'nın yaptığı son toplantılara bakıyoruz, dışarıya ihraç ettikleri direkt yabancı sermaye'nin tutarı, uluslararası Latin Amerika'lı ülkeler tutarı, 127 milyar dolar. Nüfusuna bakıyoruz, 2000'li yıllara doğru 600 milyon olma kademesinde, yani Amerika'nın ve Avrupa'nın 2 katı. Ben şahsen, Latin Amerika ülkelerini ekonomik güç bakımından ve önümüzdeki yıllarda uluslararası rekabet bakımından bu üç blokun yanında dördüncü güç olarak kabul ediyorum. Uzağa gitmemize gerek yok, yakına bakıyoruz, Türkiye'miz nerede? AT hergün gündemde, müracaatımızın ikinci yılını tamamlamak üzereyiz. Baktığımızda, defteri kapatmak üzere Avrupa Topluluğu. Herkes, bütün şirketler, çok uluslu olsun olmasın, hepsi bütün hazırlıklarını son 20 senedir yapıyorlar. Son beş senedir zaten ta-

mamlamışlar. 1993'ü bekliyorlar ki, uygulamaya başlayalım diye. Böyle bir ortamda biz hâlâ o konuda kesin olarak kararımızı verememiş görünümündeyiz. Şimdi bu bahsettiğim ekonomik devler, dünyanın her yöresinde, gerek ulusal ticarete, gerek uluslararası rekabette, kendi dengelerini muhafaza ettirmek için değişik yatırım sahalarına devamlı olarak bakıyorlar. Türkiye bugün vitrinini düzeltmiş durumda, nüfusunun yaklaşık % 50'si 20 yaşın altında, dinamik bir pazar. Avrupa pazarına bakıyorsunuz, Kuzey Avrupa oldukça statik bir yörüngeye girmiş. Dinamik pazarlara baktığımızda, Güney Avrupa pazarları, İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye bugün dış yatırımcılar bakımından, uluslararası sermaye bakımından önde gelen pazarlar. Ve bunların içinde Uzak Doğu ülkeleri var. Japonya en büyük yatırımcı. Her sene belki 100 milyar dolar plase etmesi lâzım. Halen kendi backyard'ndan uzaklaşmamış, kendi yöresinde. Ama son yıllarda çok hızlı olarak Avrupa içindeki "tek evin" dışında kalmamak için yoğun çaba harcıyor. Ev tamamlanmış, evde boş oda yok, komşu almıyorlar. "Tek para" zamanla gelebilir. O bugünkü konumuz değil, onun için ona değinmek istemiyorum. Türkiye'nin uluslararası rekabette dünyanın ortağı olarak bugünkü durumunu devam ettirmesi için, kesinlikle ihracata dönük büyüme modelini devam ettirmesi lâzım. Dış ortaklıklar kuracakları zaman, dışardan daha az mal alan bir ülke mi, yoksa dışarı daha çok mal satan bir ülke mi olması konusunda tercihi kullanmak lâzım. Bu arada, sayın hocam da bahsetti, aslında dışardan daha az mal almaya yönelik olan yatırımlarda, özellikle otomotiv yan sanayiinde, Türkiye bugün ciddi bir büyük ihracatçı durumunda. Burada yalnız dış bilginin, dış sermayenin ve uluslararası sermayenin gözardı edilmemesi lazım.

Şimdi üçüncü olarak bu konuya baktığımızda, Türkiye bunu nasıl yapabilir? Bugün Türkiye'de artık büyük işletmeler, uluslararası sermaye ile nasıl ortaklık yapılacağını kesin olarak öğrenmiş durumdadır. Pek çok örnekler var, ben burda zamanınızı almak istemiyorum, işletmelerimiz hepimizin bildiği gibi uluslararası sermaye ve teknoloji ile nasıl bütünleşeceklerini çok evvelden düşünüp bugün tamamlamak üzereler. Dışarıya bakıyoruz, seçenek, seçim hakları da var. Bugüne kadar, özellikle 2. Dünya Harbinden önce, Amerikan uluslararası sermayesi ve teknolojisi çok egemendi. İkinci Dünya Harbini takiben, gerek Japonya, gerek Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri bu konudaki bilgi ve becerilerini sundular. Diğer ülkelerde yatırım yapmak isteyenler arasında, bugün artık korkunç bir rekabet var. Becerileri arasında artık bir fark yok. Kısaca, Amerikan sermayesi ve teknolojisi tek egemen güç değil. O zaman bizler yurdumuzda direkt olarak yatırım yapmaya hazır sermayedarlar bakımından da muhtelif seçenekler içindeyiz. İstedikimizi kullanmamız mümkün. Bu da bize pazarlık gücü ile daha iyi bir

yerde konum alma hakkı veriyor. Bence önemli olan yalnız dışarıyla ortaklık yapmak değil, filizlenecek ortaklıklar yapmaktır. Bunu bulduğumuz takdirde, ki bugüne kadar şirketlerin belki bütünleşmesi ve satın alınması kötü bir yönetimin neticesiydi, ama herhalde sizler de bana iş-tirak edeceksiniz, bugün bütünleşme uluslararası sermaye ile iyi yönetimin neticesidir. Yakınıımızdaki pazarda olan gerçekleri gözardı etmek mümkün değildir.

Acaba Türkiye'mizin bugünkü gelişmesi için AT'na üye olmak kesin şart mıdır, değil midir? Ben bu konuda büyüklerimin her zaman görüşlerine saygı duyuyorum. Benim de görüşüm o yolda. Sayın Koç bile Türkiye'nin istikbalı batıdadır diyor. Sayın Sabancı da bunun dışında bir şey söylemiyor. Türkiye'deki diğer büyük işletmeler de bunun dışında bir şey söylemiyor. Buna kendimi dahil etmeyeceğim, kendi çalıştığım firma da kesin buna inanıyor. Acaba AT'na üye olmamız kesin olarak şart mı, değil mi? Bu ekonomik gelişmeyi temin etme bakımından, öncelikle şu gerçeği gözardı etmemek lâım, AT'na tam üyelik müracaatımızın ikinci yılını tamamladık. Ama tek başına müracaat bir şey ifade etmez. Türkiye için önemli olan, AT'na üye olarak kabul edilme zamanı geldiğinde, ekonomisinin ne durumda olduğudur. Bizim devamlı olarak tek pazar gerçeklerini yakından takip etmemiz ve yakalamamız şarttır. Bunu yaptığımız sürece, tek pazarın standartlarına kendimizi hazırladığımız sürece, ki bunun en kestirme yolu uluslararası sermaye paketiinden yararlanmaktır, Diyebilirsiniz ki, YASED başkanı olarak böyle bir yargıya varmak herhalde kaçınılmaz bir durum. Yalnız YASED başkanı olarak değil, Türkiye'de 30 yıldır uluslararası sermaye ile bütünleşmiş bir şirketin üst düzey yöneticisi olarak, bunu ben canlı olarak da yaşadım ve kesin olarak da inanıyorum.

Türkiye kabul edilmezse ne olur acaba? Düünden beri gazeteci arkadaşlarımız devamlı olarak soruyorlar. İkinci yılı tamamlıyoruz, AT ne yapıyor? Biz ne yapıyoruz? Acaba doğru yolda mı geliyoruz, gidiyoruz, diye. Bugün Türkiye doğruya giden gemide batıya koşanlar durumunda. AT'na kabul edilmediğimiz takdirde, Türkiye doğruya giden gemide doğruya bakanlar olarak kalacaktır. O bakımdan bu konuda uluslararası sermayeden yararlanarak doğru yolu bulmamızı öneriyorum.

Şimdi, Sayın Başkan sonuna geliyorum. Sözlerimin başında Türkiye'nin uluslararası sermaye ile olan ilişkileri bakımından, YASED olarak bazı ortak yargılarımızı sizlerle paylaşmak istiyorum, dedim. Bu ortak yargılar çok fazla değil, dört tane: Müsaade ederseniz bunları özetleyeyim: Birincisi, uluslararası sermaye yalnız Türkiye'ye değil, dünyanın neresine giderse gitsin, gittiği işletmenin yalnız kârına değil, zararına da ortaktır. Uluslararası sermaye uluslararası bankaların belli bir

süre belli bir faizle verdiği bir borç değildir. Uluslararası sermaye direkt olarak, Sayın Sabancı'nın dediği gibi, "elini değil gövdesini taşın altına koyarak" gelir, o ülkede yatırım yapar, çalışır, bir şey kazanırsa belki ancak o zaman bir şey götürebilir. Son günlerde tartışılan bir konu daha var. Yerli sermaye... ben dikkat ederseniz yabancı sermaye diye hiç kullanmıyorum. Sermayenin yerlisi yabancıdır yoktur, onun için uluslararası sermaye diye söylüyorum... Uluslararası sermayenin Türkiye'de yatırım yapması için de Yabancı Sermaye Başkanlığından izin alması lazım. Endişe edilecek de bir şey yok. Ben her zaman söylüyorum gelen dış yatırımcılara, buradaki bütün sanayici arkadaşlar da bilir, yerli müteşebbisle dış müteşebbis arasında bir fark yoktur. Yoktur, çünkü mühür her zaman Sayın Çakır'ın elindedir. Sayın Çakır mühürü basmadan nefes almanıza imkân yoktur. Türkiye'de hiçbir uluslararası yatırımcı hükümetin yetkili organından izin almadan dışarı adımını dahi atamaz, attığı takdirde de cezasını görür. Bence bir işletmenin sahibinin Mardin'li yahut Madrid'li olmasının hiçbir önemi yoktur. İster Mardin'li olsun, ister Madrid'li olsun, önemli olan o işletmenin Türkiye'de ne değer yarattığıdır, ne kadar vergi verdiği, ne kadar dışsatım yaptığıdır, yan sanayiye ne kadar iştirak ettiği, diğer konularda kurumlara ne kadar yardımcı olduğudur, ne kadar istihdam yarattığıdır. Önemli olan ülkede yaratılan değerdir. Yatırım sahibinin Ahmet yahut Frederick olması bence önemli değil. Üçüncü olarak, uluslararası rekabetten ve pazar gerçeklerinden uzak kalmamız mümkün değil. Bugün dünyanın hiçbir tarafında pazar gerçeklerinden uzak kalan hiçbir müessesenin canlılığını ve varlığını devam ettirdiği görülmemiştir. Türkiye'nin işçi ihraç eden değil, turist gönderen bir ülke olmasını diliyorum. Ve Türkiye eğer bu tempoda devam ederse, inşallah ilerde Avrupa'ya turist gönderen ülke olacaktır. Örneği yok mu bunun? İspanya var.

Son olarak şu konuyu belirtmek istiyorum. 2000'li yıllarda dışa açılma artık kabul edilen bir gerçektir. Devlet müdahaleleri asgariye inmiştir. Bizim de uluslararası sermayenin iştirakiyle olsun, yahut iştiraki olmadan olsun, bu Avrupa liginde yerimizi almamız lâzımdır. Hatırlayacaksınız, Sayın Denizli de geçen hafta basında, Avrupa pazarının dışında Türk futbolu dahi gelişmez diyordu. Ben aynı görüşü paylaşmayacağım ama lütfen gelin hep birlikte sanayicisi, ithalatçısı, işçisi, yöneticisi, oyunu kurallarına göre oynayalım. Hangi sistem oynayacaksak ona göre oynayalım ama kurallarına göre oynayalım. Aksi takdirde ekonomik uygulamalarda kararsızlık ve devamsızlıkla bir yere varmamız mümkün değil. Çok teşekkür ederim.

İKİNCİ TUR

F. Nejat ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) – Şimdi ikinci onar dakalık tura geçiyoruz. Sayın Çakır bize ilk turda uygulama ve sonuçların olumlu yönlerinden bahsettiler, yalnız bu konuda yoğun eleştiriler var. Bugün özellikle sayın Kazgan buna değindiler. Bugünkü ortamda borçlu müesseseler var, değerlerin altında transferler yapıyor deniyor. Sizin herhalde buna önlemlerinizi var. Bu konuda bize ikinci turda biraz bilgi verirseniz çok yararlı olur efendim. Buyurun Sayın Çakır.

Dr. İbrahim ÇAKIR – Teşekkür ederim sayın başkan. Zaten ben ikinci tur konuşmamı şu şekilde düşünmekteydim. Birincisi şirket evlilikleri, ikincisinde ise, Sayın Midillili'nin söylediğinden farklı bir şekilde, dünyadaki yabancı sermaye stoku. Evet bir trilyon dolar, ama hareket eden yabancı sermaye sadece 50 milyar dolar. Konuşmamı bu baza oturtmak istiyorum. İkincisi, Türkiye'deki verilen müsaadelerin sektörel dağılımı, üçüncü olarak da özelleştirme. Bunlara değindikten sonra, sayın hocamız Gülten Kazgan hanımın eleştirilerine de cevap vereceğim. Bir defa şirket evlilikleri sadece Türkiye'de değil, bütün gelişmiş ülkelerde de son hızıyla devam etmekte. Türkiye'deki şirket evliliklerine bakıldığında, işletmelerin rasyonelleştirilmesine ve ekonomik boyutlara çıkarılmasına yönelik olmuştur. Temelinde bir bir bakıldığında, Türkiye'nin AT'na entegrasyonunu ve dünya ekonomisine entegrasyonunu gerçek anlamda hızlandıracak yönde olmuştur. Bugün siz de sayın Eczacıbaşı, siz de, bir şirketinizin büyük kısmını yabancı sermayeli şirkete devrettiniz. Hiçbir şirketin hisseleri gerçek değerinin altında yabancıya devredilmemiştir. Bugün yapılan her değerlendirmede, eğer şirketin hissesinin nominal değeri 1 çıkmışsa, en az 3 katına, 5 katına, hattâ 25 katına, 100 katına devredilmiştir. Onun için kamuoyunda değerin altında devredildi sözleri gerçekte bağdaşmamaktadır. Dedğim gibi şirket evlilikleri Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu hızlandırmakta ve işletmelerin daha rasyonel hale ve boyutlara gelmesini sağlamakta. Gerçekten rekabet gücünü artırıcı yönde olmuştur. Türkiye'de bugüne kadar bizim müsaade ettiğimiz evlilikler sermaye alıntısı yönünden olmamıştır. Bu arada Avrupa'dan birkaç tane örnek vermek istiyorum. 1987 yılında İspanya'da yapılan şirket evlilikleri 34, İngilterede 1947, Fransa'da 80, Batı almanyada 48 olmuştur. OECD kayıtlarına göre 1988 yılında şirket evlilikleri, 156 ve Federal Almanya'da 119 olmuştur. Bakıldığında, son yıllarda sanayileşen ülkeler

de bile artan bir hızla şirket evlilikleri vuku bulmaktadır. Bu durum artık küçük işletmelerin ve teknolojisini yenileme gücü olmayan işletmelerin rekabet etme gücünün olmayacağını işaretidir. Şirket evliliklerinde, şirketlerin boyutlarının uluslararası boyutlara çıkarılmasında, teknolojilerinin yenilenmesinde ve rekabet gücünü artırıcı yönde faaliyetler yapılmaktadır. Bunlar şirket evliliklerinin asıl sebepleridir.

Diğer taraftan, dünyadaki sermaye hareketleri 50 milyar dolardır. Bunun % 80'i gelişmiş olan ülkeler arasındadır; % 20'si ise gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdedir. % 20'si 10 milyar doların 606 milyon dolarını çekmiştir. Yüzdeye vurmuyorum ama bu küçümsenecek bir rakam değil. Arzumuz bunu artırmak, yukarlara çıkarmak, milyar dolar seviyesine ulaştırmaktır. Türkiye'de mevcut yabancı sermayenin % 54'ü imalat sektöründe, % 40'ı hizmetler sektöründe, % 6'sı tarım ve madencilik sektöründedir. Buradan da bakıldığında, yatırımların büyük bir kısmı imalat sektöründe kendini göstermektedir.

Bir de özelleştirme konusu var. Bugün özelleştirme Türkiye'de yapılması gereken bir husustur ve kaçınılmaz bir olaydır. Artık ekonomiler çok dinamik hale gelmiştir, entegrasyon çok hızlanmıştır. Eğer bir ülkenin ekonomisi rekabet gücünü devam ettirmek istiyorsa, işletmelerini çok daha rasyonel, çok daha etkin çalışır hale getirmek zorundadır ve bu mecburiyet de bize bugün, mevcut olan KİT'lerin, devletin elindeki işletmelerin özelleştirilmesinin mecburiyet haline geldiğini göstermektedir. Özelleştirmede elbette ki yerli ve yabancı sermaye ayrımı yapılmamakta. Ama daha önce Sayın Gülten hanımın bahsettiği gibi, Türkiye'de yeterli sermaye birikimi olmadığına göre, bunların gerçekleştirilmesinde yabancı sermaye kaçınılmazdır. Onun için korkulacak bir olay da değildir yabancı sermayenin katkısıyla özelleştirilme. Ve rasyonelleştirilme hızlanacaktır. Şimdi sayın Gülten hanımın fayda-maliyet analizine değindim. Bugün Türkiye'de fayda-maliyet analizi yapılıyor. Konuşmamda 1954 yılından 1980 yılına kadar 228 milyon dolar yabancı sermaye geldi dediğimde, yeterli miktarda gelmediğini vurguladım. Ama yabancı sermaye başkanı olarak, gelen her sermayenin ülkeye, ülke ekonomisine katma değer yarattığına ve birşeyler verdiğine inanıyorum. 1980 öncesi gelen sermaye de gerçekten görevini başarılı bir şekilde yapmıştır. Ondan sonra gelen sermaye de yine ekonomiye olumlu katkısını devam ettirecektir. Zaten yatırımcı, fayda-maliyet analizini yapmadan, biz de Türkiye'ye getirdiklerinden emin olmadan, müsaade etmiyoruz. Zaten her gelen müracaata da evet demek diye bir şey söz konusu değildir. Ama sistem netleşmiştir bir defa. Her gelen müracaat, mümkün olduğunda, elverdiğince, Türk ekonomisine katkı verecek şekilde şekillendirilip yapılaştırıldıktan sonra müsaadesi verilmektedir.

Diğer taraftan ihracat pazarlama kanallarının kullanılmaya çalışılması gerekir dendi. Çok doğru. Şunu ifade edeyim başta. Sayın hocamızın dediği her şeye katılıyorum. Ama söylemek istediğim, bunların Türkiye'de yapıldığı şeklindedir. O yönde cevap veriyorum. Bir defa Türkiye son birkaç yılda ihracatını eğer birkaç milyar dolardan 10 milyar dolarların üzerine çıkarmışsa, bu bir günde, 1-2 yılda yapılacak bir olay değildir. Buradaki en can alıcı husus, Türk ekonomisinin dışa açılmasının getirdiği rekabet olmuştur. Bu rekabetin neticesinde, Türkiye'nin ürünlerini artık kalite ve fiyat yönünden diğer ülkelerin veyahut da rakiplerinin seviyesine çıkarması gerekmektedir. Burada yabancı sermayenin getirdiği teknolojinin, yabancı sermayenin getirdiği know-how'ın, yabancı sermayenin getirdiği modern yönetim sisteminin ve pazarlama kanallarının kullanılmış olduğunun unutulmaması gerekir. Yabancı sermayenin katkısı bence en önde gelen husus olmuştur. Diğer taraftan, Türkiye'nin 1980 yıllarında veyahut da 70'li yılların sonunda 2,2-2,3 milyar dolarlık ihracatının % 25-30'u sanayi ürünleri iken, bugün artık % 80'leri sanayi ürünleri haline dönmüştür. Bu gerçeğin bilgi birikimi olmadan, teknoloji transferi olmadan, mümkün olacak bir husus değil. Yani burada da, bu yapısal değişikliğin sağlanmasında da, yabancı sermayenin faydası küçümsememelidir. Ve yine buradaki katkısı en önde gelmektedir.

Denetim olayı. Zaten denetleme yapılıyor. Ama bunu her gün kapısına gitmek, polislik yapmak veyahut da sıkıntılar yapmak şeklinde hiçbir zaman algılamıyoruz. Ve böyle yapılmasının faydalı olacağına da inanmıyorum. 1986 yılında yaptığımız en son değişikliğe kadar, hepimizin malûmu, bir kontrolümüz vardı. Efendim, şu kadar yatırımın şu kadarını ihraç edersen sana müsaade vereceğim, efendim, % 49'un üstünde yatırım yapamazsın, % 49'un altında ortaklık yaparsan sana müsaade vereceğim, gibi çeşitli denetim mekanizmalarımız vardı. Geçmiş yıllarda verilen müsaadelere ve elde edilen faydalara baktığımızda, hiç de bir şey kazanmadığımızı gördüğümüz içindir ki, artık bütün bu anlamsız denetim mekanizmaları, yani daha doğrusu limitlemeler kaldırılmıştır. Ve bugün olumlu neticeleri de görülmektedir. Diğer taraftan, son söz olarak, elbette ki sayın hocamıza katılmamak mümkün değil, eğitim yönünden. Ama bugün Türkiye'de yabancı sermayeli firmaların sayısı 1100'ün üzerindedir ve bütün bu 1100 firmanın çalıştırdığı, istihdam ettiği, sahipleri dahil, yabancı personel sayısı birkaç yüzün üzerinde değildir. Yani şirket başına bir kişi bile düşmemektedir. Bugün her yabancı sermayeli yatırımda Türk mühendisi, Türk işçisi ve Türk yatırımcıları çalışmaktadır ve bu şirketler Türkler tarafından yönetilmektedir. Çünkü koskoca bir işletmede bir tane yabancı veya birkaç yabancı o şirketi idare ediyor, her şeyi onlar öğreniyor demek mümkün değil.

Ama tabii ki bunu her zaman iyileştirmek gerekir ve bu yönde de çok olumlu katkıları devam etmektedir. Sadece istatistikleri vererek hocamın o yöndeki kuşkularını azaltmak istiyorum. Yani, şirket başına düşen yabancı personel sayısı bir kişiden azdır. Öte yandan, Türkiye'ye yabancı sermaye sadece sayın hocamızın bahsettiği gibi dünyadaki çeşitli etkenler neticesinde değil, Türkiye'nin coğrafi durumu, Türkiye'nin mukayeseli avantajları nedeniyle gelmektedir. Bir defa, politik ve ekonomik düzen ortamı vardır. Diğer taraftan, hukuk sistemi eşit muameleyi getirmiştir. Dedğim gibi kalifiye eleman ve insan gücünün ucuz olması, pazarlara çok yakın olması gibi mukayeseli avantajları nedeniyle Türkiye'ye yabancı sermaye gelmeye başlamıştır. Bundan sonra da çok daha büyük bir hızla devam edecektir. Teşekkür ediyorum. Sorulara da cevap vermeye hazırım.

Prof. Dr. Gülten KAZGAN – Önceki konuşmamda belirtmiştim ki Türkiye'de bir ulusal konsensüs oluşmuştur. Yabancı sermaye konusunda, teknoloji getiren, pazar açan yabancı sermaye konusunda artık kimsenin tartışması yoktur; çünkü, belirttiğim gibi, deneyimle gördük ki öğrenebiliyoruz, öğrendiğimiz şeyi onlara ihtiyacımız kalmadan kendimiz yapabiliyoruz ve yaptığımız şeyi üstelik de dış dünyaya kabul ettirebiliyoruz. Dünya ekonomisi 50'li, 60'lı, hatta 70'li yıllarda 80'li yıllara oranla daha dinamikti, daha yaygın bir refah artışı vardı; hem gelişen ülkeler hem gelişmiş ülkeler dünyasında yaygın biçimde büyüme, refah artışı, dış ticaret artışı yaşanıyordu. Bu süreçte firmaların–rekabet gücü görece yüksek olmayanların dahi– pazardan pay alması zor olmuyordu. Fakat 80'li yıllar dünyasında büyüme evrensel bir olay olmaktan çıktı. Bir yandan bunalımdaki, borç krizi yaşayan ülkeler, bir yandan iyi kötü büyüeyebilen ülkeler, bir yandan da hâlâ çok süratli büyüyen ülkeler – uzakdoğu'da olduğu gibi. Daha önce aşağı yukarı tekdüze olan dünya ekonomisinin görünümü çok farklılaştı, fakat, ortalama olarak da bir yavaşlama ortaya çıktı. Görece yavaş büyüyen bir pazarda, açıktır ki, rekabet daha şiddetli olur; daha şiddetli rekabet mutlaka güç kazanmayı gerektirecektir firmalara. Firma ortaklıkları, işte bu süreç içinde ortaya çıkıyor; hattâ ülkeler arası bütünleşmeler de yayılıyor. Bütünleşme süreci halen Kuzey Amerika'da, Kanada ile ABD arasında Batı Avrupa'da Avrupa Topluluğu ve EFTA ülkelerinde gözleniyor. Bu bütünleşme süreci de görece durgun pazar dolayısıyla şirket evliliklerini sür'atlendiriyor. Türkiye'deki şirket evlilikleri, galiba, bu sürecin ötesine geçiyor; yani, batıya entegre olduğumuz için güç kazanalım, rekabet edebilelim diye olmuyor bu satışlar. Finansman darboğazında bulunan firmalar, o zor duruma girmeselerdi düşünmeyecekleri halde, yabancı ortak almak durumuna, hatta şirketi tümüyle satmak durumuna geli-

yorlar. Geçen yıl ortak bir araştırma yapmıştık 331 adet özel imalat sanayi firması üzerinde, Avrupa entegrasyonu konusunda ve firmalara rekabet güçlerini doğrudan sormuştuk. Yanıtlar gösterdi ki rekabet edebildikleri sürece, firmalar, ne yerli ne yabancı ortak istememektedir; buna karşılık eğer rekabet edemezlerse, firmalar ortak almaya fevkalade yatkın, rekabet edebilmek için. Şimdi Türkiye'deki özel imalat firmalarının satışı bu finansman krizine bağlı olarak ortaya çıkıyor. Gelen yabancı ortak firmayı gerçekten kurtarıyorsa, gerçekten teknoloji getirip, rekabet gücünü artırıyorsa, bir diyecek yok. Ancak bir noktayı da belirtelim: Halen önemli ihracat yapan bir sektördeki grubu temsil eden kişi bir konuşma sırasında dedi ki, "Görücüye çıkmış kıza döndük; devamlı geliyorlar, bizi toptan satın almak istiyorlar. Yüksek rekabet gücümüz var dışarda; aklımıza geliyor, yoksa bizi tamamen rekabeti ortadan kaldırmak için mi almak istiyorlar?" Böyle durumlar da var tabii. Rekabetin şiddetlendiği ortamda rekabeti tasfiye etmek de, firmalar için kendi rekabet gücünü artırmanın bir yoludur; bu yerli firmalar arası da böyledir. Şimdi, gelelim, yap-işlet-devret modeline. Sayın İbrahim Çakır'la bu konuda da tartışmak isterim. Osmanlı İmparatorluğu yaygın biçimde yap-işlet-devret modelini kullanmış; bu bizim yenibir buluşumuz değil, tarihimizde de zaten var. Biz bu yap-işlet-devret modelini eğer Osmanlıdaki biçim yerine başka biçimde uygulasaydık, herhalde bugün demiryolu teknolojisini bilecektik; çünkü, öğrenmemişiz demiryolu teknolojisini onlardan, '30'lu yıllarda tekrar öğrenmek zorunda kaldık, demiryolu ağını genişletirken. Demiryollarına gelmişler, öğrenmemişiz, bankacılığa gelmişler, onu da sonradan öğrendik, onu da öğrenmemişiz. Bu tür yap-işlet-devlet işlerinde öğrenebilme olanağı kısıtlı. Oysa yandan yöreden oralara girip, mutlaka o bilgi rezervuarından pay almayı amaç edinmeyi gerekli görüyorum. Ayrıca, unutmayalım, şu anda dünya korkunç süratli bir teknolojik değişme yaşıyor ve biz bunun peşinden gidip yakalamak zorundayız. Dünya batısıyla doğusuyla bir teknolojik devrim içinde ve bunu bir noktada yakalamak için gösterdiğimiz çabalar, öbür noktada o hareketin dışında kalmamıza yol açıyor; mesela, bir biyoteknolojik devrim var dünyada, biz bunun içine giremedik benim gördüğüm kadarı, çok dışındayız. Oysa Japonya bunun önderliğini yapıyor. Niçin hâlâ bizim biyoloji fakültelerimiz en düşük puanla öğrenci alır? Yetişen biyolog da ne yapacağını bilemediği için, çok zaman gidip sonunda "banka"da memurluk yapar. Bu dar kâhpların dışına çıkmak için, yap-işlet-devret modellerinde bilgi rezervuardan pay almanın yollarına bakmak lazım. KİT'lerde özelleştirmeye gelince: eğer kamu şirketi sürekli zarar ediyorsa, teknolojisi berbat, ve ekonomiye hiçbir fayda sağlamıyorsa, o alanda yerli-yabancı özel girişim rekabet şartlarında başarıyla üretimi ve istihdamı genişletiyor,

teknolojiyi izliyorsa bunu satmada hiçbir sakınca yok, fayda var. Teke-
lin kibrit fabrikasını da satın, bira fabrikasını da. Fakat, teknolojisi en
iyi, en kârlı üstelik monopol konumdaki KİT'leri satıyorum dediğiniz
zaman, iş değişir. Burada birkaç noktayı düşünmek gerekir. Birincisi,
benim dıştan veya ve iç pazarda rekabet gücü yüksek şirketimi satın
alan, bunu çalıştırır ve geliştirir mi, yoksa benim dış dünyadaki veya iç
pazardaki rekabetimi ortadan kaldırmak için bunu tasfiye mi eder?
Kartezyen anlamda "Kuşkuculuk" beni böyle bir soruya götürüyor, bu
bir. İkincisi, kârlı KİT ekonomideki gelir dağılımı açısından şu demek-
tir: KİT'in kârından bütün toplum yararlanır, yaptığı yatırımlar, ödedi-
ği vergi dolayısıyla. Fakat, eğer zararlı KİT'leri devlete bırakır, kârlı
şirketleri yabancıya hem de blok halinde satarsanız, o zaman bunun
ekonomideki gelir bölüşümü üzerindeki etkisini düşünün. Kârlıyı ya-
abancıya veriyorsunuz -hem de ucuza- zararlıyı da halkın vergileri ile fi-
nanse etmek durumunda kalıyorsunuz. Bu nasıl bir ekonomi politikası-
dır? Bu bana akıl dışı, insaf dışı geliyor. Sonra kârlı KİT'in birikimi olan
teknolojiyi öğrenmek için, nice çaba sarfetmişiz, nihayet öğrenmişiz, ni-
ye onu satayım. Zararlıyı, teknolojisini öğrenemeyeceğimi satarım. Öy-
le teknolojiler var ki onlara ulaşamıyoruz; çünkü vermiyorlar, biz de ge-
liştiremiyoruz. O zaman, bir yabancı ortak alıp bu teknolojilere ulaş-
mak en akılcı çözüm yoludur.

Düşük fiyatla, tekelci konumdaki, en kârlı, ileri teknoloji KİT'le-
rin "blok" halinde yabancı sermayeye satışında ne mali kaynak sağla-
ma, ne sınai gelişme, ne öğrenme süreci, ne gelir bölüşümü açısından
hiçbir fayda yoktur. Niçin yüksek kârımızı yabancıya devredelim? Za-
ten batılı finans kurumları, tabiri mazur görün, bütün bizim gibi ülkele-
re yüksek faizlerle iyice kazık attılar. 1970'li yıllarda negatif faizlerle
borçlandık, '80'lerde % 15'e varan reel faizlerle borç ödüyoruz. Bunun
yabancıya transferinin getirdiği yük, ekonomiye yetmiyor gibi, bir de
KİT'lerin kârını ona devredip, zararını bizim çekmemiz isteniyor. Zaten
dış ticaret hadlerinden korkunç kayıplarımız var, bazı yıllar milli geli-
rin % 2'sine % 3'üne varıyor, yani, milli gelirin nerdeyse yıllık artışına
eşittir. Bu sürece, şimdi en kârlı işletmelerin devri ekleniyor. Ben ne
ekonomist olarak, ne vatandaş olarak bundaki mantığı anlayamıyo-
rum. Özelleştirmeyle ilgili söyleyeceğim üçüncü nokta şu: Özelleştirme
yapılırken KİT'lerin defter kıymeti üzerinden, yani, nominal değerler
üzerinden satıldığı kuşkusunu uyandıran bir sürü ipuçları ortaya çıktı.
Sayın İbrahim Çakır, bir kısım hisseleri Türk halkına satılan Teletaş'ı
kesinlikle nominal değer üzerinden değerlendirip satmadığınız açıkça
belli. Sermaye piyasasında hisselerin fiyatı nominal değerın hemen al-
tına düştü, hisse alanları korumak için Toplu Konut destekle fiyatları
ayakta tutmaya çalışıyor. Bu ne demektir? Teletaş Türk vatandaşına

piyasa değerinin üzerinde satıldı demektir. Ama öte yandan, diğer KIT'leri yabancılara satarken öyle fiyatlar ortaya çıkıyor ki inanılır gibi değil, örneğin USAŞ. Tabii, satışlar "kapalı kapılar ardında Washington" yöntemiyle olduğu için bu olayları hakkiyle değerlendiremiyoruz. Gerçi Toplu Konut'un bir dergisi var, propaganda için, fakat içinde işe yarar bilgi yok. Ama basına yansıyanlardan ve diğer kaynaklardan edindiğimiz izlenim, yabancılara KIT'lerin nominal değerler üzerinden satıldığı, dolayısıyla Türk ekonomisine bu satışların büyük zarar getirdiğidir. Kısacası faiz ödemeleri ve aleyhte gelişen dış ticaret hadlerine bu yeni reel transferlerin eklendiği ve ekonominin gelişme kaynaklarının kurutulmaya başlandığı konusunda kuşku uyandı, ipuçları ortaya çıktı. Bugün sorun budur. Teşekkür ederim.

Atilla MIDİLLİLİ – Efendim, Türkiye'deki işletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için, 1983 ile 1988 yılları arasında dünya ekonomisinin ve Avrupa'da yeniden yapılanmanın dört tane ana boyası var resmi çıkarmak için. Bunlardan birincisi, geçtiğimiz bu 5 yıl içinde faaliyet gösteren şirketler varlıklarını devam ettirebilmek için kendi esas ana konularında olmayan üretim sahalarından vazgeçiyorlar, diğer bir deyimle çalışmalarını esas bildikleri en iyi yaptıkları sahaya konsantre ediyorlar. Bu şekilde çok somut örnekler de verebilirim. Avrupa'da mensup olduğum şirket 80 tane işi elden çıkarmıştır. 4 milyar tutarında. Aynı süre içinde, 83–88 seneleri içinde, 86 tane işi devralmıştır, 4 milyar 600 milyon dolar ödeyerek. İkinci olarak, kullanılan resmin tamamlanmasında kullanılan ikinci boya, doğrudan doğruya ileri teknoloji kullanmadır. Bugün bütün dünyada dışa mal satmayı artırma arzusunda olan her ülke, üretimini ekonomik ölçekler içinde yapmaya mecburdur. Kendi malını ekonomik bakımdan en iyi kalitede ve en düşük maliyetle yapmak için ileri teknoloji kullanmaktadır. Türkiye'deki büyük işletmelerin de varlıklarını aynı platformda devam ettirebilmek için buna ihtiyaçları vardır. Üçüncü olarak, dışarda kullanılan yöntem, doğrudan doğruya bizim genelde yaptığımız, satın almak ve bütünleşmeler olarak, birleşme ve... ben evlilik kullanmıyorum gene kendi terminolojimde, ben doğrudan doğruya satın alma ve bütünleşmeyi doğru terminoloji olarak kabul ediyorum, bu da kaçınılmaz bir gereksinme çünkü. Bütün işletmelerin kendi sahalarında kendi paylarını koruyabilmek için, rekabet edebilirlik şanslarını çoğaltmaları lâzımdır. Son olarak da gözlenebilen bir olgu, üretimde ve yönetimde kalitedir. Bugün bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de üretimde ve yönetimde kalitenin, toplam kalitenin çok yukarı düzeyde olması lâzım varlığını devam ettirebilmesi için. Teşekkür ederim, sayın başkan.

GENEL TARTIŞMA

Sorular

Ayhan ÜNLER – Sayın Başkan, çok teşekkür ederim. İsmim Ayhan Ünler. Sayın Midillili çok güzel bir tabir kullandı, dünyayı paylaşmak. Türkiye dünyayı paylaşmak ve hak ettiği hissesini almak durumunda. Net ve artı değer getiren her kaynak, zannediyorum Türkiye’de ve bugünkü panelin konuşmacıları arasında kabule şayan kaynak olarak değerlendiriliyor. Yabancı sermayenin Türkiye’de bazı berraklık isteyen sorunları var. Ben gerek devleti, gerek öğretim alanını, gerekse iş alanı sahasını temsil eden bir heyet huzurunda bunları dile getirmeyi bir görev saydım. Bir, Türkiye’de şirketlerin tabiyeti konusu. Yabancı şirketlerin, yatırım yapan yabancıların kurduğu şirketlerin tabiyeti konusu, büyük bir belirsizlik içinde. Bize hukuk fakültelerinde öğretildiğince ve benim kişisel kanaatimce, Türkiye’de Türk kanunlarına göre kurulan şirketler, Türk vatandaşı sayılırlar. Ama uygulamada çok büyük çelişkiler ortaya çıktı. Yargıtayın son bir kararına göre, Türkiye’de Türk kanunlarına göre kurulan bir şirketin sahip olduğu gayrimenkul... birkaç şirket için oldu bu... bu şirketlerin kurdukları Türk şirketi Türk tabiyetinde sayılamaz diyerek tapuları iptal edilmiştir. Büyük onlu hanelerle ifade edilebilecek milyarlarca yatırım böylece tehlikeye girmiştir. Sanıyorum bunun çaresi var, yabancı sermaye kanununa ilave edilecek bir madde ile, yabancıların müsaade tahtında kuracakları şirketlerin Türk vatandaşı oldukları ve Türkler tarafından kurulmuş gibi haklara sahip olacakları belirtilirse bu berraksızlık giderilmiş olur.

İkinci konu, Yabancı Sermaye Başkanlığının bazı konularda yetkisi genişletilmelidir sanıyorum. Çok önemli bir yatırım, 150 milyon dolarlık bir yatırım, Türkiye’de bu konuda berraksızlık olduğundan yapılmamıştır. Biliyorsunuz, açık örnek vereyim, Türkiye’de doktorluk yapmak ve hemşirelik yapmak için Türk vatandaşı olmak şart, özel kanunlar var. Bazı iş kolları ve iş sahaları, biliyorsunuz, Türk vatandaşlarına

hasredilmiştir. Onlar için yabancıların da çalıştırılabilmeleri, Yabancı Sermaye Başkanlığının müsaadesiyle mümkün olduğu halde, bazı konularda, doktorluk, hemşirelik gibi, Türk vatandaşları dışındaki yabancıların Türkiye'de çalışmaları konusunda Yabancı Sermaye Başkanlığının izin verme yetkisi olmadığından, Türkiye'ye bazı yatırımlar gelememektedir.

Üçüncü konu, sanıyorum ki bu sayın Eczacıbaşı'nı da ilgilendiriyor, yabancı sermaye içinde petrol endüstrisini de mütalâa etmek gerekir. Bu aslında entegre. Türkiye çok hatalı hareket etmiştir petrol endüstrisini yabancı sermaye dışında tutmakla. Çünkü bugün, eskiden çok fazla imtiyazlar sağlandı denilen petrol endüstrisinde çalışan herhangi bir yatırımcı diğer sahalarda çalışan yatırımcılara nazaran daha dezavantajlı duumdadır. Size bir örnek vereyim, Türkiye'de bir rafineri kuramazsınız. Bir rafineri ile bir kâğıt fabrikası arasında aslında bugün hiçbir fark yoktu. Türkiye'de bir rafineri kurarsanız, ancak 20 sene sahip olursunuz, 20 sene sonra ya müsaadeniz uzatılmalı, yahut onu devlete bırakmalısınız. Bu aslında bir tecrübe olur yabancı sermaye ile ilgililer için. Çünkü yap-işlet-devret formülü Türkiye'de aslında ta 1954'den beri petrol endüstrisi içinde kullanılmaktadır. Bütün petrol endüstrisi sahasında verilen müsaadeler, boru hattı gibi, petrol kanunuyla veriliyorsa, özel kanunla değil, rafineri gibi, hep belli süreler sonunda aynen ve bütün değeriyle beraber devlete intikal ettirilmek durumundadır.

Bir başka konuda da sanıyorum yabancı sermayenin, ve hattâ benim kanaatımca, Türk yatırımcıların berraklığa ihtiyacı var. Hangi uluslararası anlaşmaların yürürlükte olduğu konusu Türkiye'de belli değildir. İki tane örnek vereyim. Çifte vergilendirme konusunda Türkiye bazı ülkelerle anlaşmalar yapmıştır ve resmî gazetede de yayınlanmıştır. Daha açıklayayım, Almanya'yla, Batı Almanya'yla yapmıştır. Ve Türk parlamentosu tasdik etmiş, Türk hükümeti resmî gazetede onaylayarak ilan etmiştir. Ama Alman parlamentosu bunu onaylamadığı için çifte vergilendirme yasası fiilen Türk ve Alman işadamları arasında uygulanmamaktadır ve tatbikatta bu bilinmemektedir. İkincisi, bazı konularda müteakabiliyet lâzım, biliyorsunuz. Gayrimenkul almak gibi. Dışişleri bakanlığımız bile bu konuda gerektiğinde açık cevap vermemekte, bazan doğrudan doğruya ilgili olduğu memleketten, Danimarka'dan sorun, demek lüzumunu hissetmektedir. Sanıyorum ki bu konuda... biliyorum, Türkiye'nin belki de en övünülecek dairelerinden birisi Devlet Planlama ve Yabancı Sermaye Başkanlığıdır. Çok süratli iş yapmaya çalışırlar genellikle. O da bürokrasinin gecikme rahatsızlığına yavaş yavaş uyuyor ister istemez. Ama ben bir Türk vatandaşı olarak bununla hep iftihar ederim, o daire bilgisayarla, uluslararası yatırımları ilgilendiren hangi uluslararası anlaşmalar yürürlükte, hangisi de-

GENEL TARTIŞMA

ğildir konusunda bize cevap verebilir bir makam haline dönüşürse, sayıyorum memlekete yararlı bir hizmet daha getirmiş olur. Çok teşekkür ederim.

İsak ALATON – Sayın Kazgan hocamıza benim iki kısa sualım olacak. Kartezyen ve şüpheci düşündüler, ben de aynı şüpheci yaklaşımla bakıyorum. Kârlı KİT'leri satmayalım, o halde zararlıları niçin alsınlar? Bunun neticesi tabii kârlı ve zararlılar bizde kalıyor ve biz eskisi gibi devam ediyoruz, özel sektör bu enflasyon yoluyla vergilendiriliyor devamlı olarak ve artık özel sektörün daha fazla takati kalmadı. Biz işin sonuna geldik. Yani bu ortamda artık özel sektörün yatırım yapması imkânsız. KİT'lerin zararlılarını kimse almayacak, kârlılarını da biz satmak istemiyoruz, aynen eski minval devam ediyoruz. O halde sualım çok basit, açık. Birinci soru: Aynı KİT'leri, kârlıları da, zararlıları da, bir an için özel sektöre (yerli veya yabancı) sattığımızı farzedelim. Bugünkü kârlı durumdan daha kârlı duruma geçer mi, geçmez mi? Başka bir deyimle, devletin ağırlığı, bürokrasinin ağırlığı, yeraltından çıkan madenin dışarıya satılmasının bir kâr teşkil etmediği ve özel sektörün elinde o maden çıkarılıp satılırsa daha yüksek bir kâr edeceği fikrine iştirak ediyorlar mı, etmiyorlar mı? İkinci sualım, aynı şekilde devam ediyorsak, KİT'ler eskisi gibi yine KİT olarak devam ediyorsa, özel sektörün de herhangi bir katkısı olamayacağına göre, bizi bugünkü çok zor durumdan kurtarmak için alternatif bir sistem önerebilirler mi? Teşekkür ederim.

Mehmet TANBERK – Efendim, ben bir işletmeci olarak fayda-maliyet analizinin işin başında nasıl yapılacağını bilemiyorum. O bakımdan sayın Kazgan beni aydınlatırsa çok sevinirim. Çünkü, otomotiv sanayiini ele alalım, otomotiv sanayii kurulduğunda ihracat şartı yoktu. Fakat sonradan ihracata başladı. Teknoloji dersiniz, teknoloji de o kadar zayıftı ki, % 10 yerli üretim vardı, % 90 ithal ediliyordu. O zamanın iktisatçıları da bu sanayi montaj sanayii diye gırgır geçiyorlardı. Fakat sonra otomotiv sanayii ilerledi ve bugünkü, sayın Kazgan'ın takdir ettiği, övgüyle bahsettiği seviyeye geldi. Sonra ortak yatırım gelince, 1980'den sonra, öyle firmalar biliyorum ki % 100 yabancı oldukları için sadece devamlı yatırım yapabildiler, üretimlerini artırdılar ve ihracata geçtiler. Eğer bir başka grupta, yerli ortakla birlikte yatırıma girişmiş olsalardı, nitekim bunun örnekleri var, en basitinden, ne yatırım yapabileceklerdi, ne üretimlerini arttırabileceklerdi, ne de ihracat yapabileceklerdi. Çünkü hiçbir yerli ortak, % 80 ile parasını bankalarda işletirken, yabancı sermayedarla birlikte ortak yatırıma girişmek istemez.

Bir başka soru şu, efendim. Eğer Türk sanayicisi 1980'den sonra başka hiçbir şey öğrenmediyse, 80 öncesi sanayi ürünleri ihracatı bu ka-

dar azdı da, 80'den sonra bunlar niye böyle birden patladı? Bu sanayi ihracatı acaba bir bilgi ve eksperlik konusu değil mi? Ben buna katılmıyorum. 80'den sonra Türkiye'de pek çok şey öğrenildi ve yabancı sermayeden öğrenildi.

Şimdi size son scrumu, eğitimci olarak özellikle soruyorum, efendim. Yabancı sermayenin insan yetiştirmedeki, yönetici yetiştirmedeki büyük katkısını inkâr mı ediyorsunuz? Mesela bir örnek vereyim size. 80'den sonra çok belirgin bir yabancı sermaye akımı var. Bankacılık sektörüne. Ben bankalarla çok ilişkisi olan bir kimse olarak söylüyorum ki, bu yabancı bankalar % 100 yabancı oldukları halde, ve hiçbir yerli ortak almadıkları halde, Türk bankacılığının gelişmesine çok büyük katkıda bulundular, hatta okul gibi çalıştılar, hattâ o yabancı bankalarda çalışan personel, 6 ay 3 ay gibi kısa sürelerde yerli bankalar tarafınan kapışıldı. 80'den sonra hiçbir değişiklik olmadı diyorsunuz, bence en büyük değişiklik, Türkiye'de bankacılık sisteminde oldu. Peki şimdi burada, yabancı sermayenin insan yetiştirmede, yönetici yetiştirmede çok önemli bir katkısı olmadı mı acaba? Teşekkürler.

... CAMCIYAN – Teşekkür ederim. Efendim, ben orman ürünleriyle alâkalı teknik komitedeyim. İhracatçı birliklerinde. Ve orman ürünleriyle alâkadar olarak vekâletin bazı almış olduğu yanlış şeyleri tebaruz ettirmek istiyorum. Çünkü şahsen bir ecnebi sermaye getirdik, bir müessese kurduk, fakat bunun zararını hem devlet ve hem de müessese gördü ve hâlâ da görüyor. Yabancı sermaye bu memlekete birçok maddeler için faydalı olabilir. Petrole olur, ilaca olur, plastiğe olur, fakat en azından 100 – 150, 200, 300 senede yetişen bir ağacı ecnebi sermayeye açamayız, bu büyük bir hatâdır. Bilhassa 35 seneden beri, bunun tecrübesini görmüş durumdayız. Mesela ecnebi sermayeyi kurduk, buradan 100 dolara dışarıya götürdüğü malı, orada 250 dolara sattı. İkinci, 1983'de kurmuş olduğumuz şirkete 1984'de ecnebi sermaye geldiği zaman bunu Ankara iptal etti, kabul etmedi. Sebebine gelince, o zamanki kanuna göre, yani 84'den evvel yapılmış olan kanuna göre, ecnebi sermaye orman ürünleriyle alâkalı olarak memlekete geldiği zaman, yapacağı ihracatın % 60'ının mobilya olması mecburiyetini koymuş. Çok güzel bir karar, fakat bu hükümet bir yanlış yaparak bu kararı kaldırdı. Bilahare ecnebi sermaye bugün memlekette % 80, 90, 100, hepsini alıyor. Eskiden % 49 – 51 idi. Peki, Türk sermayesini kim müdafaa edecek? Kimseler yok. Yönetim kurulu başkanlığı, hepsi ecnebilerin elinde. Bir tane Türk yok içinde. Sormak istediğim husus bu. Acaba bu hususta planlama dairesi bir şey düşünüyor mu, yani memleketin menfaatına bir şey düşünüyor mu? Düşünmüyor ya! Teşekkür ederim.

İlker İŞMEN – Sayın hocam, sayın Kazgan'a ileteceğim soruya sayın Alaton da değindi. Aynı konuda, özelleştirmeye ilgili iki olay vardı. Birincisinde, bahsettiğiniz zarar eden teşekküllerin satılması, veyahut da yabancı sermayenin bunları satın alması. Yabancı sermaye bu kadar bilinçsizce mi gelecek? Zarar eden firmaya mı ortak olacak? Kârlı yatırımları satmayalım dediniz. Kârlı yatırımlar nominal değerın çok üzerinde satıldığı zaman, aynı şekildeki yatırımı yapabilmek mümkün. Devlet de bugüne kadar gördüğümüz politikalarda bir ticaret müessesesi şekline dönüştü. Tabii ki kâr eden kuruluşlar olduğu gibi, zarar eden kuruluşlar da olacak. Yabancı sermayeyi sadece zarar eden kuruluşlara ortak şeklinde mi değerlendireceğiz? Kâr eden kuruluşları da kendimize mi saklayacağız? Yoksa ikisini birden ortaya sürüp, zarar da, kâr da ticaretin ortağıdır diye bir düşünceyle mi yaklaşacağız? Bu kadar.

Musa AĞAÇIK – Efendim, uzun yıllar Türkiye'de enflasyon düşük olmasına karşın büyüme hızı oldukça büyüktü. Fakat 80'den sonra büyüme hızı düşmesine rağmen enflasyon bir türlü inmedi. Üstelik çok sayıda yabancı sermaye geldi. Bildiğiniz gibi hükümet uzun süre Güney Kore'yi kendimize model aldığımızı da iddia etti. Şimdi şunu sormak istiyorum sayın Çakır'a. Eğer Güney Kore'yi biz model aldıysak, Güney Kore % 3 enflasyonla % 12 lik bir büyüme hızı gerçekleştiriyor. Acaba % 3 lük enflasyona rağmen bunu nasıl yapıyor? İkinci sorum, biz Güney Kore'nin hangi tarafını kendimize model olarak seçtik? Teşekkür ediyorum.

Mehmet YILDIZ – Efendim, ben 27 sene Suudi Arabistan'da, Gidde'de ticaret yaptım. Amerika, Avrupa, Japonya, Tayvan ve Türkiye. Türkiye'yi oraya halı olarak sattırdık, çünkü Belçikalılar hakimdir. Zamanında Türk halılarının modelleri, renkleri, ölçüleri oraya uygun değildi. Araştırdık. Makine lâzımdı. Bu makineleri bize aldılar ve küçüğü, büyüğü olarak sattık. Ben şunu merak ediyorum. Japonlar Suudi Arabistan'a Honda arabalarını pazarlarken 1200 dolardan başladılar, şimdi 12.000 dolar. Meselâ Türkiye belki 20 seneden beri arabalarını aynı fiyattan, 5000 dolardan satıyor. Bunun çaresi nedir? Ben mesela Hüseyin Karki adında işadamını getirdim. Taunus Ford arabalarını almak için müracaat ettiğimizde veremeyiz dediler. Bir de Ortadoğu için Türkiye turizm, ticaret ve sanayi üzerindeki çalışmalarında çok ağır gidiyor. Mesela ben Gidde'de ticari ataşelikten sordum, acaba yabancı sermaye olarak bir ticari sicil alabilir miyiz. Bana dediler ki, biz bilemiyoruz, Ankara'ya gidin. O zaman ben sayın İbrahim Çakır beyin telefon numarasını istedim, verdiler. Dükkâna döndüm, 13 dakkada Gidde'den

İstanbul'a telefon açtım ve istediğimi aldım, sağolsunlar. Ondan sonra biz buraya yavaş yavaş dolarlarımızı getirdik, işe başladık. Şimdi mesele ağırlığı Ortadoğuya vermek, Türkiye için çok çok lâzım. Turizm açısından olsun, ticaret ve sanayi olsun. Ordaki insanlar istiyorlar buradan mal almayı, burada yatırım yapmayı. Ama kolay ve sağlam istiyorlar. Mesela şimdi sayın Sakıp Sabancı beyin dedikleri gibi, elini değil de, yabancı sermaye göbeğini de versin, bu olmaz. Mesela ben orada bankacılarla konuştum efendim. Türkiye'ye yatırım yapın, dedim. Dediler ki, hazır Avrupa'da, Amerika'da % 14 kâr varken, daha fazlası olsa Türkiye'ye gideriz dediler. Acaba bunlar için bir şey düşünüyor musunuz? Teşekkür ederim.

CEVAPLAR

İbrahim ÇAKIR – Teşekkür ederim sayın başkan. Ben tabii soru soranlardan önce sayın hocama, en son, ikinci aşamada yaptığı konuşmada gündeme getirdiği konular hakkında görüşlerimi bildirmek istiyorum, ondan sonra da devam edeceğim. Bir defa, elbette ki özelleştirme konusunda yapılan her şeyin daha iyi yapılabileceğini gündeme getirmek her zaman mümkündür. Benim özelleştirmeye ilgili direkt sorumluluğum olmadığı için önce söylemek istiyorum. Çünkü özelleştirme, özellikle KİT'lerin özelleştirilmesi, ben onların gerekliliğini ve kaçınılmaz olduğunu vurguladım. İster sevelim, ister sevmeyelim, eğer yaşamalarını istiyorsak özelleştirilmek zorundadırlar. Bunu söylüyorum. Yani ekonomiye kazandırılması ancak o şekilde mümkündür. Tabii ki burada yerli yabancı sermaye ayrımını yapmıyoruz. Ama şunu diyorum ki, Türkiye'de yeterli sermaye birikimi olmadığına göre, yabancı sermayenin de gelmesi bunların gerçekleştirilebilmesi için bir mecburiyettir. Ama bunun elbette ki en iyi şekilde kanallara edilmesi, yönlendirilmesi, yapılan değerlendirmelerin akılcı ve hızlı yapılmasına bağlı. Bir kere, özelleştirme konusunda fikrimi söylemek istiyorum. Benim özellikle bahsettiğim şirket evlilikleri KİT'lerin değil, bugün mevcut özel sektörün elindeki bir tesisinin herhangi bir kısmını satması şeklinde gerçekleşmiştir. Ama özelleştirmede sayın hocamın ifade ettiği gibi, efendim zararlı olanları verelim, bu mümkün değil. Kendisine soruyorum, kendileri alırlar mı? Cevapları hayır olmak zorundadır.

İkincisi, işletmelerinin iyi yapılmadığı, gerçek anlamda kârlı çalışmadıkları hepimizce malûm. Bugün Türkiye'deki defter tutma sistemi bile şirketlerin kârlılıklarını çok yanlış gösterebilmekte. Ama son yıllarda yapılan yeni muhasebe sistemleriyle artık sistem daha da rasyonalize olmaya başlamıştır. Onun için, işletmelerin kârlılığına sadece defterdeki aktif ve pasiflerine bakarak karar vermek mümkün değil. Onun için bunların muhakkak özelleştirilmesi lâzım. Bir de kaldı ki, sanıyorum özellikle kârsız olan işletmeleri devletin elinde işletmeye de-

vam ettiğiniz sürece, o alanda özel sektör çok daha rahat yatırım yapacaktır, çünkü o işletmeler çok kötü çalıştırıldıkları için, üretim maliyetleri çok yüksek olduğu için, özel sektörün devletin elindeki kötü işletilen kârsız alanlarda yatırım yapması o sektörde çok daha hızlı ve çok daha marjinal kârlar elde etmelerine sebep olacaktır. Onun için o işletmelerin de daha rasyonel hale getirilmesi, belki de bir anlamda özel sektörün bu sektörlerde yaptığı kârların daha makûl seviyelere çekilmesini kendiliğinden getirecektir. Bunları söyledikten sonra, yine eğitime çok olumlu katkısı olduğunu söylemiştim. Hiç bahsetmediğim, ama şu anda söylemek istediğim, Türkiye'de bugün verilen bütün müsaadelerin içerisindeki ağırlıkta, ortalama olarak yabancı sermayenin payı % 50'dir. Yani bu, şu demektir. Genelde ortaklıklar şeklinde gerçekleşmektedir, ama özellikle büyük yatırımların, ben yabancı sermaye başkanı olarak % 100 yabancı sermayeli olarak gelmesini teşvik ediyorum ve tasvip ediyorum. Sebebi de şudur. Bizim tecrübelerimiz gösterdi, başta çok iyi niyetlerle ortaklık olarak başlıyor, ama ilerde yerli müteşebbisin o yatırımın gerektirdiği sermaye şartlarını ve parayı bulamaması sebebiyle yatırımlar büyüyemediler. İstenen zamanda gerçekleşemediler. İstenen zamanda gerçekleşemeyince de tabii ki ekonomik verimlilikleri, üretim maliyetleri çok negatif etkilenmiş oldu. Bir de şu var, ortaklıklar şeklinde gerçekleşmesi çok güzel bir şey, tasvip edilen bir şey, ama bizim yerli yatırımcılar taahhütlerini yerine getirebileceklerse girsinler, aksi takdirde ortaklıklarını daha düşük seviyelerde tutsunlar. Çünkü yatırım % 100 yabancı sermaye olarak da gelse, dediğim gibi çalıştırdığı yabancı personel birkaç elemanın üzerinde hiç olmamakta. O da ilk yıllara. Daha sonraki yıllarda sadece yönetim kurulu seviyesinde bir iki kişi şirkette istihdam edilmekte, bunun dışında bu şirketler Türk mühendisi, Türk işçisi, Türk teknisyeni tarafından çalıştırılmakta ve yönetilmektedirler. Diğer taraftan, yap-işlet konusunda, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yap-işlete benzer çalışmalar yapılmış, ama orada bir farklılık var. Yapılan yatırımda, her şartta ürünün veyahut da hizmetin alınması mecburiyeti vardır. Bizim bugün çalıştığımız sistemde, eğer hizmet üretilmişse, ürün üretilmişse, ve de piyasa fiyatlarında rekabet edebilecek seviyede olmuşsa alırız, aksi takdirde almazız. Yani farklılık burada. Osmanlı İmparatorluğunda kullanılmış şeklini tabii ki tenkid etmek mümkün değil. O günün şartlarında gerçekten övgüye değer bir olay. Ama bugün Türkiye'ye ve diğer gelişmekte olan ülkelere baktığınız zaman, hiçbir yatırım için ihracat kredisini devlet garantisi olmadan alamamışlar. Peki, devlet garantisi ne getirdi? Dünyada çok örnekleri var. Güney Amerika örneği var. Belki Türkiye'deki bugün çok verimsiz KİT'leri bile bu kapsama almak mümkündür. Bir defa uluslararası finansman çevrelerinde de, işletmenin, yapılacak yatırımın devlet

garantisi olduğu sürece başka durumları dikkate alınmamıştır. Yani yatırım kârlı mıdır, ekonomik midir, değil midir, bankalar hiç bakmadılar. Sadece dediler ki, devletin garantisi var mı, tamam. Ama basite indirgersek, bir memleket, bir devlet, bir, iki, üç, beş belirli sayıdaki kârsız işletmeyi idame ettirebilir, ama büyük rakamlara ulaştığı zaman ve bu tesisler kârlı alışmıyorlarsa, üretimleri kendi kendini deyemiyorsa, bir noktada bu tesislerin borçlarının ödenmeyecek seviyeye gelmesi kaçınılmazdır. Güney Amerika'da bu olmuştur. Bu neyi getiriyor? Yap-İşlet, bir defa yatırımın özel sektör eliyle finanse edilmesini getiriyor. Bizim bugün yaptığımız Yap-İşlet'lerde Türk ortaklar mevcuttur. Yani sadece % 100 yabancılar değil. İkincisi, yatırımın zamanında yapılmasını şart kılıyor, çünkü her ilave harcama, yatırımcıların kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde üretim maliyetlerinde veyahut da hizmetin karşılığı olarak ödenen para içerisinde sayılmaktadır. Yani yatırımı planlandığı süre içerisinde tamamlamak ve bitirmek zorundadırlar. Üçüncüsü, modern işletmecilik yapmak zorundadırlar. Ve sonuncusu ise, bu yolla Türkiye en hızlı ve en rasyonel bir şekilde, hem yatırımdaki fiyat artışlarına mani olmakta, hem daha rasyonel, daha modern ve düşük maliyetle o hizmetin üretilmesini sağlamaktadır. Ve aynı zamanda çok direkt bir teknoloji transferidir. Bu yönleriyle Yap-İşlet gerçekten çok yeni bir modeldir. Ve şunu da söyleyeyim, biz başladıktan sonra Kanada da bizden öğrendiklerini, Kanada olarak uygulamaya başladı. Yani Türkiye yalnız gelişmekte olan ülkelere değil, bu alanda gelişmiş ülkelere de örnek olmuştur. Biz yine yapacağımız, çıkaracağımız yeni modellerle örnek olmaya devam edeceğiz. Tabii diğer taraftan, sayın hocamızın ifade ettiği gibi, bir işletmeyi biz öğrendikten sonra artık yabancıya ihtiyaç var mı, yok mu, fikrim şu ki, artık bugün teknolojiler o kadar hızlı gelişiyor ki, bir şeyi bugün öğrendiğiniz zaman, biz artık öğrendik, daha başka yabancı teknolojiye ihtiyacımız yok, dememiz mümkün değil. Onun için teknoloji transferi srkliliğini devam ettirmelidir ve her zaman dikkatle izlenmeli, teknoloji transferine ara verilmeden devam edilmelidir. Bugün çok canlı örnek, bir lastik grubumuzun Japonlarla birleşmesi hem dünyanın en büyük yatırımlarından biri haline gelmesinde etken olmuş, ve en önemlisi, gerçekten dünyanın bugün için en geçerli teknolojisini transfer etmesini yanında getirmiştir. Hepimiz biliyorduk ki bu lastik grubumuzun teknolojisi, eğer bu ortaklığı yapmasalardı, önümüzdeki yıllarda dünyada rekabet eden teknolojilerin arkasında kalmaya başlamıştı. Bu nedendir ki diğer bir çok gruplar gibi bu ortaklığı akılcı bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Bu güne kadar yapılanlar, hakikaten takdire şayan bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu konuda cesaret gösteren, bu şekilde kendilerini entegre edebilen yatırımcıları ve grupları tebrik etmek gerekir.

Bunları söyledikten sonra sayın Ünler'in sorularına geçiyorum. Yargı-tayın bu çıkarttığı karardan benim şahsen haberim yok, Türkiye'de hangi kanun bazında, hangi mesnede dayanarak bu kararı aldıklarını bilmiyorum. Ama bugün bizim müsaademizden sonra kurulan bir şirketin Türkiye'de ortakları yabancı diye farklı muamele görmesi mümkün değildir. Bu konu dikkatime ilk defa getiriliyor. Bu konuda da eğer daha geniş bilgi vererseniz, memnuniyetle o konunun üzerine gideriz ve ne gerekiyorsa, elimizden geleni yapmaya da söz veriyorum. Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketler, Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş Türk şirketleridir. Bütün hakları anayasa teminatı altındadır ve 6224 sayılı kanunun teminatı altındadır. Yetkilerin genişletilmesi konusunda Yabancı Sermaye Başkanlığının yetkilerinin çok geniş olduğunu, gerçekten karar verme ve her şeyi, daha doğrusu bizim önümüze gelen konuları sonuçlandırma yetkisiyle yetkilendirildiğimizi, o konuda tam yetkili olduğumuzu söylemek istiyorum. Türkiye'nin ekonomik ilişkisi bulunan ülkelerle Yatırımların Teşviki ve Korunması anlaşmasını hızla yapmaya devam ediyoruz. Bugüne kadar on bir, on iki tanesiyle tamamlamış durumdayız. Bu sene içerisinde, öyle tahmin ediyorum ki, sayı 18-20 lere ulaşacak. Yani Türkiye'nin en büyük ekonomik partnerleri dediğimiz ülkelerle bu anlaşmalar tamamlanmış olacak. Çifte vergilendirme anlaşmalarına da hızla devam ediliyor. Malûmunuz, yatırımların teşviki ve korunması anlaşmaları benim sorumluluğumda, ama çifte vergilendirme anlaşmaları maliye başkanlığının sorumluluğunda. Ama biliyorum ki onlar da çok büyük bir hızla bunlara devam ediyorlar. Şunu anlayışla karşılamak lâzım, her ülkenin bir parlamenter sistemi var. Bu anlaşmalar imzalandıktan sonra parlamentolarında da onaylanması lazım. Elbette ki bizde olduğu gibi her ülkede de kendi iş yoğunlukları ve zaman aşımı bakımından, bugün imzalandı, yarın da meclisten geçecek diye bir şey söz konusu değil. Ama ben şuna inanıyorum ki, mutabakata varılmış, imzalanmış her anlaşma, o ülkelerin parlamentolarından geçecektir. Geri dönmesi için hiçbir sebep yoktur. Ama dediğim gibi, bir zaman sürecine ihtiyaç vardır. Biz de aynı şekilde, 11, 12 tane anlaşmayı imzaladık ama, henüz ancak bir iki tanesi parlamentodan geçti. 6,7 tanesi şu anda komisyonlardan geçti, genel kurulda. Bu süreci parlamento tabii ki kendi çalışma düzeni içinde değerlendirecektir. Onu beklemekten başka yapacağımız bir şey yok. Sanıyorum sizin sorularınız bunlardı. Diğer taraftan, eğer başkanlığımızda herhangi bir husus varsa, lütfen bildirin. Şuna inanıyorum ki Türkiye'nin ve yabancıların da gözünde, çok hızlı çalışmaya gayret eden ve hiç bürokrasi yaratmayan, en hızlı ve en rasyonel şekilde karar vermeye çalışıyoruz, eğer problemlele karşılaşıyorsanız, lütfen direkt bana haber verin. Öyle bir şeyin olması söz konusu değildir. Yani, yanlış anlama olabilir, o ko-

nuda çok hasas olduğumu ve işin yavaşlamasına, bürokrasiye boğulmasına kesin müsaade etmeyeceğimi belirtmek istiyorum. Bir de, siz yatırımcıların eğer k rl  düşündüğünüz, yatırım yapmayı düşündüğünüz projeleriniz varsa, buyurun, gelin, biz de yardımcı olalım. Yabancı ortak bulmak için elimizden gelen her türlü gayreti gösterelim. R yalarınızı daha çabuk gerçeğe dönüştürelim. Orman ürünleriyle ilgili olan soruya gelince, elbette ki her işletmede Türk yatırımcı ile yabancı yatırımcı arasında zaman zaman problemler olur. Ama Türkiye'de sıhhatli bir orman ürünleri sanayiinin olmadığı, kaliteli ağaç ve orman ürünleri üretiminin olmadığı hepimizce mal mdur. Onun için biz Planlama Teşkil ti olarak hükümet politikaları doğrultusunda orman ürünlerindeki yatırımlarda teşvik etmeye devam edeceğiz. Beyefendinin bahsettiği, % 60 ını ihraç edersen müsade vereceğiz, bu hususa gelince bu sadece orman ürünleri için değil, diğer sektörlerde de vardı. Ve görülmüştür ki o mecburiyetler işletmelerde ihracat yapılmasını getirmemiş, aksine zorlamaların kaldırılması işletmelerin daha rasyonel çalışmasına, ihracatlarını arttırmasına ve daha rahat çalışma ortamında faaliyetlerini sürdürmelerine sebep olduğu için, daha çabuk sonuca ulaşmıştır. Onun için orman ürünleri alanında herhangi bir kısıtlayıcı  nlem alınmasının gereksizliğine inanıyorum. Böyle bir şeyin de yapılması hiçbir zaman söz konusu değildir. Artık bugün Türkiye'nin geldiği bu ortamda, bundan sonra söz konusu olmasının imkânsız olduğu da herkesce bilinmelidir. Kaldı ki sevinerek söylüyorum, artık özellikle orman ürünlerinin çok kaliteli olduğu ülkelerden ülkemize gelip çok kaliteli, 10-15 yıl içerisinde büyüyen ağaçları üretmek, bu ürettikleri ağaçlardan çok kaliteli ürünler üretilip bunları Türkiye'de pazarlamak ve dışa satmak isteyen yabancı yatırımcılar vardır. Biz onları teşvik ediyoruz. Sayın basından değerli arkadaşımız Musa beyin sorusuna gelince, ben burada elbette ki bir teknokrat olarak konuşuyorum ve politik hususlarda herhangi bir değerlendirme yapmak istemiyorum. Ama Türkiye'de Güney Kore modeli uygulanmamaktadır. Ben bunu söylüyorum. Güney Kore modeli, Güney Kore'de sanayileşmeyi hedef almıştır, Türkiye'deki ekonomik politikaların bir parçası da sanayileşmek ve Güney Kore'de olduğu gibi dışa açılmaktır. Bu yönden paralellik vardır. Herkesin unuttuğu bir olay var. Güney Kore'deki büyüme, Türkiye'dekinden çok farklı. şöyle ki, Türkiye'de yapılan her şey demokratik ortamda yapılmıştır, ama Güney Kore'de belirli yıllarda, hepimizce bilindiği gibi grevler yasaklanmış, işçi ücretleri dondurulmuş, çok çeşitli sınırlamalar ve kısıtlamalarla ve hepimizce de malûm asker  rejimler altında, gerçekten ekonomilerini büyütmüşlerdir. Ama ben son bir iki yıl içerisine Güney Kore'ye yaptığım seyahatlerde, kendilerinin bugün için demokratik süreci ve demokratik kuruluşları oluştırmada çok büyük sıkıntıları oldu-

ğunu gördüm. Ve bugün de o sıkıntıları çözmüş değiller. O sıkıntıları nasıl çözecekler, hep birlikte sanıyorum merakla beklediğimiz ve görmemiz gereken husus budur. Onun için Türkiye'de Güney Kore modeli uygulanıyor demek mümkün değil. Öyle bir niyet de arzedildiğini ben duymadım. Ama elbette ki onların sanayi yönündeki atılımları takdire şayan olmuştur. O farklı bir olay. Mehmet Yıldız beyin sorusuna gelince, elbette ki biz uygulamalarımızda sermayenin orijinine bakmıyoruz. Sermaye hangi ülkeden, nereden, hangi yönden gelirse gelsin, sermayedir. Sınırlama olduğu halde Ortadoğu'dan gelen yatırımcılara % 100'e kadar ortaklık yapma veyahut da yatırım yapma imkânı verilmiştir. Ama biliyoruz ki o dönemde yine çok büyük hızla gelmemiştir. Biz, dediğim gibi, sermayeye hangi ülkeden gelirse gelsin hoşgeldin diyoruz, her türlü yardımı vermeye hazırız. Biri ortadoğudan, diğeri Avrupa'dan, başkası uzakdoğu'dan gelen diye ayırım yapmak niyetinde değiliz. Sermaye sermayedir, onun için bir ayrıcalıklı muamele etmek durumunda değiliz. Kaldı ki bizim için daha kararlı ve süreklilik arzeden sermaye yönleri ve sermayenin geldiği yönler çok daha önemlidir. Bu ihracat için de aynı şeydir. Bugün OECD ülkeleri Türkiye'nin ihracatında en büyük payı almaktadır. Ve OECD ülkelerine yapılan ihracatta planlarınızı, programlarınızı tutturabiliyorsunuz. Geleceğe dönük plan, programlar yapıyorsunuz. Ortadoğu pazarlarının da daha istikrarlı olmasını gönül arzu eder. Son yıllarda sevinçle ve iftiharla ifade etmek lâzım ki, Ortadoğu'dan gelen yabancı sermaye de artmıştır ve artmaya devam etmektedir. Aynı trend devam edecektir. Dediğim gibi biz ülke bazında veya insanlar bazında farklı muamele yapmak niyetinde değiliz. Herkese eşit davranmak, sermaye nereden gelirse gelsin, bunu kabul etmek arzu ve niyetindeyiz. Bunları söyledikten sonra, sorulara cevap olarak değil de , yabancı sermayenin getirdiği faydalar nelerdir diye onları sadece kalem bazında söylemek istiyorum. Direkt nakit girişleriyle ödemeler dengesine katkısı, istihdam yaratması, en akılcı teknoloji transferi yolu, katma değer yaratması, ekonominin diğer ekonomilerle entegrasyonunu sağlaması ve kuracağı yatırımlarla, yapacağı yatırımlarla ilgili yan sanayinin gelişmesine yardımcı olması. Hattâ aynı zamanda yan sanayii de beraberinde getirmesi. Diğer taraftan politik faydaları ise, yabancı sermayenin yoğunlaştığı ülkelere amborgoların uygulanması güçleşmektedir. Çünkü Türkiye bugün ne kadar güçlü ekonomilerle entegrasyona girerse, o kadar fazla ihracat yapma imkânına sahip oluruz. O kadar kotalar azalır. Çünkü, Türkiye'de yatırım yapan yabancılar kendi ülkelerinde bu işin yapılmasına mani olmak zorundadırlar. Kendileri yaşamak istiyorlarsa. Ayrıca bugün için Türkiye yabancı sermayenin pazarlama kanallarını kullanmış ve hakikaten de ihracatının artmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu da Türkiye'nin ihracata dö-

GENEL TARTIŞMA

nük yürüttüğü ekonomik politikalarda çok önemli bir rol oynamaktadır ve oynamaya devam edecektir. Sanıyorum bunları söyledikten sonra, beni sabırla dinlediğiniz için tekrar teşekkür eder, eğer yine ilâve sorular varsa, unuttuğunuz bir şeyler varsa, onları da cevaplamaya hazır olduğumu bildirmek isterim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gülten KAZGAN – Teşekkür ederim. İzin verirseniz sayın Çakır'a bir şey söyleyeceğim, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yap-işlet-devret modeliyle ilgili olarak. Osmanlı'nın mal-hizmet satın almak için yabancılara taahhüt yaptığı doğrudur; fakat, aynı zamanda yabancı şirketler devletin taahhütlerini yerine getirmezse bunu millileştireceğini de anlaşılmaya madde olarak eklemiştir. Oysa, bugün tersi yapılıyor: Hem USAŞ'a yapıldığı gibi malımı, hizmetini almak taahhüdü yapıyor, hem de uluslararası anlaşma imzalamıyor “biz bunu millileştireceğiz” diye. Dolayısıyla, arada “mahiyet farkı” var, eski deyimle. Bir noktayı bilmek lazım: Bir ülkede büyümenin kaynakları sermaye birikimidir, teknolojik değişmedir. Dolayısıyla Türkiye sermaye birikim kaynaklarına ve teknolojik değişmesine bir ivme vermek üzere yabancı sermayeden yararlanmalıdır. Bir ülkenin sermaye biriktirmek için yararlanacağı gelir kategorileri faizdir, kârdır, ranttır; emek geliri değildir. Hele Türkiye gibi ortalaması zaten çok düşük olan gelir düzeyinde, emek geliri tüketimi dahi zor karşılar; emek gelirinden birikim için kaynak ayırlamaz. Dolayısıyla Türkiye mümkün olduğu kadar faiz, rant, kâr gelirlerini sermaye birikimi için kaynak olarak kullanmak zorundadır. Oysa, Türkiye faiz gelirinin önemli bölümünü dış dünyaya dış borç ödemeleri için transfer ediyor. Bugün dış borçlarda faizleri artık cebimizden öder duruma geldiğimiz için, bu kaynak önemli ölçüde dış dünyaya gidiyor. Türkiye için 3,5 milyar dolar faiz ödemek demek, bugünkü döviz fiyatlarıyla 7 trilyon civarında faiz gelirini dış dünyaya transfer etmek demek. Geri kalıyor kâr geliri. Sn. İsak Alaton “Biz enflasyonla boğuşuyoruz, çok zor durumdayız” dedi. Demek ki, kâr geliri elde eden, elde ettiği kâr geliri üstelik de epey artış gösteren sanayiciler dahi böyle söylüyorsa, Türkiye'nin kâr gelirinde kritik bir noktaya gelindi. Kârlı girişimleri –özel olsun tüzel olsun hiç farketmez, çünkü ikisi de birikim kaynağıdır– yabancı sermayeye sattığınız zaman, dışarı kâr transferleri dolayısıyla, ikinci birikim kaynağını da kurutmuş olabilirsiniz. Geri kalıyor rant gelirleri. Türkiye'de pek fazla tarım toprağı ya da doğal kaynak rantı yok, ancak kent rantları var. Bütün kârlı KİT'leri yabancılara sattığımızı düşünelim; geriye zararlıları bize kaldı diyelim, devlet demiryollarıyla denizyolları gibi. Şimdi sayın İsak Alaton'un vurguladığı noktaya geliyorum: Diyor ki, “Bu enflasyonla mahvolduk, KİT'leri özelleştirelim, enflasyonu önleyelim”. Efendim, konsolide mu-

hasebe içinde bugün KİT'lerin kârı zararını karşılayabiliyor, üstelik bir net kaynak bırakıyor. Bütün kârlılarını yabancılara sattığınız zaman, size kalıyor en zararlıları. Pekiyi, bu zararları siz nerden karşılayacaksınız? Ya enflasyonla karşılayacaksınız ya vergiden karşılayacaksınız. Diyelim ki enflasyonla yapmadınız, devletin normal gelirleri içinde karşılamaya kalktınız; zaten iç ve dış borç faizini bütçeden ödeyince bütçe de nefes alacak hal kalmıyor. Sn. Bedii Feyzioğlu bütçeci olarak burada, size daha iyi bilgi verebilir. Bütçenin % 30'a yakın kısmı faize gidiyor. Bir de bu bütçeye tümüyle zararlıları kalmış KİT'leri bindirirseniz, ya bütün kamu yatırımlarını durduracaksınız, ya maaş-ücret giderlerini daha da kısıtlayacaksınız; ya da enflasyon yapacaksınız. Kârlı KİT'lerin satışında enflasyonu önleyici ne sihir var onu göremiyorum. Bir kerelik satış geliri gelecek ve bitecek. Enflasyonun önlenmesi kesinlikle kârlı KİT satışlarına bağlanamaz. Sanıyorum ki, bizim "özelleştirme" daha doğrusu yabancılaştırma işinde biraz da dış borç ödeme baskısı var. Borç/hisse değişimi için hükümet bir anlaşma yaptı mı "dışarı"yla onu bilmiyorum, bana intikal eden bir bilgi yok. Ama bir soru olarak koyuyorum. Eğer yapmışsa böyle bir anlaşmayı, KİT'leri sattığınızda dış borç stokunuzda bir miktar azalma olur. Eğer anlaşma yoksa satış yoluyla elde edilen döviz geliri yerli paraya çevrildiği anda, bir genişleme sözkonusu olacaktır parasal stokta ve bu da bir enflasyon kaynağı olacaktır. Sn. Alaton dedi ki, "Kârlı KİT'leri tutsak zararlıları satmak istesek, kim alır zararlıları?". Efendim, herşeyin bir fiyatı var bu dünyada, zarar eden firmayı da ona göre fiyata satarsınız. Zarar eden özel firmaları satıyorlar, başkaları geliyor alıyor. Bizim Bahariye caddesinde 6 ayda bir ayakkabıcı, elbiseci, lokanta, falan boyna elden ele geçiyor; yatırımcı ona göre hesabını yapıyor. Nitekim Anadolu'da devletin işletemediği fabrikaları özel sektöre sattılar. Halen işletiliyor mu, işletilmiyor mu bilmiyorum, ama özel sektör aldı bunları. Satış fiyatını ona göre koyarsanız, mükemmel satarsınız. Bakınız burada ekonominin ne kadar büyük kârı olur: Bir kere, zararları net kâra dönüştürmüştür yabancı sermaye eliyle; zararın bir nedeni geri teknolojidir, bilgisizliktir. Bunu alan sizin bilmediğiniz teknolojiyi bildiği için gelmiştir. Böylece bilmediğiniz teknolojiyi de öğrenirsiniz. Üçüncüsü, zararın devlet bütçesinde enflasyon etkisi vardır; bu satışın bir enflasyona etkisi olsa da alanı kâra geçirdiğinde biri öbürünü götürür, enflasyon bakımından sıfır etkili olur. Kısacası ekonomi bu işten her bakımdan yarar sağlar, ekonominin kesinkes net kazancı vardır. Ama kârlıyı sattığınız zaman ekonominin kazancı nerde, ben onu anlamıyorum: Birikim kaynağı olan kârı kaybediyoruz, enflasyonu sınırlayıcı gelirim olan kârı dışarı yolluyoruz, bildiğimiz, zorla öğrendiğimiz teknolojiyi başkasına peşkeş çekiyoruz. Kârımız nerde burda, bana söyleyin lütfen. Bir de üstelik yabancı şirket-

GENEL TARTIŞMA

tin eline tekel gücü veriyoruz. Fikirlerle açığıdır, ikna ederseniz memnuniyetle öğrenirim.

Şimdi gelelim Tanberk'e, fayda-maliyet konusuna. Fayda-maliyet analizini firmalar yapmaz, firmalar kârlılık tahlili yapar; fayda-maliyet analizini firmanın dışında olan bir kamusal kurum, bütün ekonomi açısından konuyu düşündüğü zaman yapar. Bunun için sizin fayda-maliyet hesabı yapmamanız gayet olağan; niye yapacaksınız ki? Sizin için önemli olan firmanın kâr etmesidir, ama DPT proje analizi yaptığı zaman sizin kârlı yatırım projenizin ekonomi açısından fayda-maliyet analizini yapar, onun için siz hiç o konuyla ilgilenmesiniz,...

(Ayhan Ünler tarafından banda kaydedilemeyen bir soru sorulmuştur.)

Efendim, onun yöntemleri vardır, bunlar bilinir; hiç olağan dışı şeyler de değildir, geçmişte yapılmıştır da. Arzu ederseniz bunu sonra daha uzun boylu konuşabiliriz. Şimdi bankaların getirdiği yeni bilgi, yeni teknoloji konusuna gelelim. Ben bankacı değilim, siz herhalde bankacılık sektöründe bulunuyorsunuz, dolayısıyla işin içinden bir kişi olarak benden daha iyi bildiğinizi kabul ederim. Türkiye'nin bankacılıkta bilmediği şeyleri öğrenmiş olması, tabii mümkündür. Türk bankaları bir kere dış işlemlerde iyice muhafazakârdı, geri kalmıştı, 1980 sonrası dışa açılmaya kadar; çünkü dış işlemleri sınırlı yapmışlardı. Nedeni gayet açık; döviz pozisyonu tutma yetkisi sadece 8 bankaya ancak 1973 yılında verilmişti. Oysa '80'den sonra döviz piyasasındaki gelişme ve bankaların döviz piyasasından kâr edebilme imkânlarının ortaya çıkması, arbitraj muameleleri yapabilir duruma gelmeleri, bankaları döviz işlerini öğrenmeye götürdü. Çünkü kâr kaynağı olarak döviz piyasası işlemlerini gördüler. Bunu belki yabancı sermayeden öğrendiler, belki kitap okuyarak öğrendiler, belki dışarı giderek, elemanlarını dışarı yollayıp orda staj yaptırarak öğrendiler. Öğrenmenin değişik yolları olabilir tabii. Bankacılık için sanıyorum meselenin bir boyutu yabancı bankaların gelmesi ise, ikinci boyutu da kâr alanının genişlemesi. Bankalar yabancı sermayeden mutlaka yenilikleri öğreniyorlar; dikkat ediniz ama, orada çalışan elemanlar yoluyla öğreniyorlar. İşe katılarak, çalışarak öğreniyor insanlar. Evet, özelleştirmeye ilgili sayın İşmen'in bir sorusu vardı, o konuya uzun boylu cevap verdim, zannediyorum. Teşekkür ederim.

Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturma Başkanı) – Ünler Bey, siz bir noktaya açıklık getirmek istiyordunuz.

Ayhan ÜNLER – Ben sadece sayın hocamın bilgisi için şunu söyleyeceğim. Elbette ki, yap-işlet-devret modelinin detayları çok geniş bir

kitle tarafından bilinmediği için ve de özellikle bir proje geliştirme ve müzakere süreci olduğu için, tabii her bilgiyi her zaman basına veremediğimiz için, herkese duyurmak durumunda değiliz. Çünkü, geliştirilme aşamasında sevinerek ifade etmek istiyorum, her zaman millileştirme hakkımız mevcuttur ve madde olarak girmektedir Sn. hocam. Bu yap-işlet-devretle yaptırdığımız projeleri de istediğimiz an, istediğimiz zaman devletleştirebiliriz ama fiyatını ödemek kaydıyla, yani o şekilde onu ifade etmek istedim.

Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) – Sayın Alaton, sizin bir sorunuz var.

İshak ALATON – Ben sorumu müsaade ederseniz çok kısa tekrar edeceğim, çünkü cevap almadım. Bir KİT'i, aynı KİT'i bugünkü şartlarda, aynı şartlarda, bugünkü devletimizin bürokrasisi mi daha kârlı işletir, yoksa yerli veya yabancı mühim değil, özel sektör mü kârlı, veyahut da daha az kârlı işletir? Özel sektör mü daha kârlıdır, yoksa devlet bugünkü şartlarda, bugünkü bürokrasiyle, bugünkü verilerle mi daha kârlıdır? Ben sadece bunu sormuştum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gülten KAZGAN – Efendim, ben tabii işletmeci değilim. Yalnız yaşayarak, denemeyle bir şey öğrendim. YÖK olayında, bürokratik baskıların bir kurumu nasıl batırdığına üniversitede tanık oldum. YÖK'ten evvel de üniversitemiz pek parlak değildi, yani Harvard değildik tabii, ama yine de hiç olmazsa bir takım dürtülerimiz vardı. Üniversitenin kararlarına dolaylı yoldan da olsa iştirak etmenin getirdiği bir şevk vardı öğretim üyelerinde. Bürokratik mekanizmaların insanlarda bu şevki öldürdüğüne, olabilecek işleri yapılamaz hale getirdiğine kendi çalıştığım kurum içinde tanık oldum. O açıdan bürokratik mekanizmalar için söylediğimize kendi deneyimime dayanarak katılıyorum. Ama, şu işletmede böyle, bu işletmede böyle diyemem. Sadece şunu söylerim. KİT'lere özerklik verin, bürokrasiyi kaldırın. Ama bir gerçek de şu: Almanlar gelse herhalde bizim özel sektörden daha iyi çalıştırır fabrikaları gibi geliyor bana. Yani biz şimdi bütün özel sektörü Almanlara mı satalım? Almanya'nın verimliliğini, düzenini, çevresini, o insanların disiplinini, çalışma dürtüsünü görünce, bütün Anadolu'yu Almanlara mı satmak gerekir? Bütün Anadolu'yu Almanlara satalım, sanayisi, alt-yapısı, üstyapısı, herşey mükemmel olur. Her şeyi satıp, biz de ırgat olacağımıza, onlardan öğrenip onlar gibi olmaya çalışsak daha olumlu bir davranış olmaz mı?

Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) – Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Midillili.

GENEL TARTIŞMA

Atilla MIDİLLİLİ – Teşekkür ederim. Hayır, benim bir ilâvem yok.

Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) – Buyurun İbrahim bey.

Dr. İbrahim ÇAKIR – Ben daha önce notlarımı karıştırırken, Atilla Midillili “herşey kuralına göre oynanmalıdır,” dedi. Herhalde o konuda bir iki kelime söylemek lazım. Türkiye’de belki de ekonomide her şey kuralına göre oynanmaya başlandığı yıllarda bu zaten dinamizmi getirdi. Bu ihracaatı arttırdı. Bu ekonomidei mobilizasyonu getirdi ama tabii ki bu hızlı değişimin getirdiği problemler de oldu. Ama direksiyon olumlu yönde, yani onu o şekilde söyleyerek bitirmek istiyorum. Sağolun, teşekkür ederim.

Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) – Teşekkür ederiz efendim. Panelistlerimize teşekkür ederek bugünkü toplantıyı burada kapatıyorum. Hepinize saygılar, sevgiler.